

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Politická satira v dílech Michala Viewegha a Miloše Urbana
(srovnávací studie)**

Gabriela Vašíčková

Bakalářská práce

2018

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 20. 3. 2018

Gabriela Vašíčková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu bakalářské práce PhDr. Antonínu Kudláčovi, Ph.D. za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o politické satíře na přelomu 20. a 21. století. Zabývá se tím, jaké satirické postupy autoři aplikují do jednotlivých děl. Jedná se o komparativní studii, která porovnává díla z různých hledisek, z jakých je možné dané publikace analyzovat. Pozornost je věnována především souvislostem se současnými politickými problémy.

KLÍČOVÁ SLOVA: politická satira, současná česká literatura, jména literárních postav

The bachelor thesis deals with political satire at the turn of the 20th and 21st centuries. It specialises in the satirical practices that are applied by the authors to their individual works. This is a comparative study that compares works from different analysing perspectives. The attention is paid mainly to the context of the current political problems.

KEYWORDS: political satire, contemporary Czech literature, name of literature figures

Obsah

I. Úvod	1
II. Uvedení do tématu.....	5
1 Satira.....	6
2 Ironie.....	8
3 Parodie	9
4 Politická satira	11
5 Autoři české politické satiry 20. století a jejich díla.....	12
6 Děj	15
6.1 Báječná léta s Klausem	15
6.2 Paměti poslance parlamentu.....	16
6.3 Sedmikostelí.....	16
6.4 Hastrman	17
6.5 Mafie v Praze	18
6.6 Mráz přichází z Hradu.....	18
III. Analytická část.....	20
7 Politická témata	21
7.1 Václav Klaus	21
7.2 Oheň v parlamentu	22
7.3 Mafie a mráz v Praze	23
7.4 Středověk versus současnost.....	25
7.5 Ochrana přírody	26
8 Úvaha nad inspirací autorů	28
8.1 Mafie v Praze a Mráz přichází z Hradu	28
8.2 Paměti poslance parlamentu.....	28
8.3 Hastrman	29
8.4 Sedmikostelí.....	29
8.5 Báječná léta s Klausem	30
9 Jména postav.....	31
9.1 Jména v knize Paměti poslance Parlamentu	31
9.2 Jména v knize Mafie v Praze	32
9.3 Jména v knize Mráz přichází z Hradu.....	33

9.4	Jména v knize Báječná léta s Klausem	33
9.5	Jména v knize Hastrman	33
9.6	Jména v knize Sedmikostelí	35
10	Charakteristika postav	36
10.1	Postavy v knize Báječná léta s Klausem	36
10.2	Postavy v knize Paměti poslance parlamentu	37
10.3	Postavy v knize Sedmikostelí	38
10.4	Postavy v knize Hastrman	40
10.5	Postavy v knize Mafie v Praze	41
10.6	Postavy v knize Mráz přichází z Hradu	42
11	Prostředí	44
11.1	Prostředí v knize Sedmikostelí	44
11.2	Prostředí v knize Hastrman	46
11.3	Prostředí v knize Paměti poslance parlamentu	47
11.4	Prostředí v knize Báječná léta s Klausem	49
11.5	Prostředí v knize Mafie v Praze	49
11.6	Prostředí v knize Mráz přichází z Hradu	51
12	Čas	52
12.1	Čas v knize Sedmikostelí	52
12.2	Čas v knize Hastrman	53
12.3	Čas v knize Paměti poslance parlamentu	54
12.4	Čas v knize Báječná léta s Klausem	54
12.5	Čas v knihách Mafie v Praze a Mráz přichází z Hradu	55
13	Vypravěč	56
13.1	Vypravěč v knihách Miloše Urbana	56
13.2	Vypravěč v knihách Michala Viewegha	57
14	Jazykové hledisko	59
14.1	Jazykové hledisko v knize Sedmikostelí	59
14.2	Jazykové hledisko v knize Hastrman	59
14.3	Jazykové hledisko v knize Paměti poslance parlamentu	60
14.4	Jazykové hledisko v knize Báječná léta s Klausem	61
14.5	Jazykové hledisko v knihách Mafie v Praze a Mráz přichází z Hradu	62

15 Možná poselství v dílech	64
IV. Závěr	66
Seznam použitých zdrojů.....	71
Summary	74

I. Úvod

Politická satira bývala populární především při hrozbě rozpadu společnosti na ideologické skupiny, též v dobách nastupující diktatury a nadřazenosti ras. Bylo to nejen v období ohrožení demokracie země, ale i samotných občanů, ať už ze strany okolních států či zevnitř. Politická satira se využívá jako nástroj, kterým se občané mohou bránit, protestovat proti politické moci. V České republice se její tradice vyvíjí již po dlouhá desetiletí. Bude to z toho důvodu, že české země byly často vtaženy do politických konfliktů, se kterými obyčejní lidé nesouhlasili a spisovatelé se snažili za ně bojovat perem. Literatura bývala společenským fenoménem, měla tudíž sílu ovlivňovat masy. Dnes už nelze počítat s působením v tak obrovské měřítku. Knihy, noviny, divadlo, moderní sdělovací prostředky (možností přibývá) dokážou vysvětlovat i přesvědčovat. Toho mohou využívat i spisovatelé ke zviditelnění svých názorů.

Téma politické satiry je pro mě velmi zajímavé, zároveň přínosné, jelikož bych chtěla v budoucnosti studovat historii. Především mě interesují události související s druhou světovou válkou přes komunistický puč až do současnosti. Zvolila jsem si tento námět pro svou práci, protože stále je ve společnosti snaha o ovládnutí názorů lidí, o manipulaci prostřednictvím populismu, o cílené zaměření na nejnižší lidské pudy. Dnes samozřejmě v trochu jiné podobě než tomu bývalo. Naštěstí můžeme v současnosti pozorovat, že politické problémy nejsou lidem úplně lhostejné ani v čase klidu a míru. Politická satira je tedy aktuální téma a díky svobodě slova se autoři nemusí obávat používat jména skutečných lidí a poukazovat na vše, co se v současném světě děje.

Předmětem této bakalářské práce bude politická satira v literární podobě na přelomu 20. a 21. století populárních autorů Michala Viewegha a Miloše Urbana. Tato práce se zaměří na díla *Báječná léta s Klausem*, *Mafie v Praze*, *Mráz přichází z Hradu*, *Sedmikostelí*, *Hastrman* a *Paměti poslance parlamentu*. Díla vznikala v rozmezí let 2002 – 2014. Děj se však vrací do 90. let 20. století. Jak zmiňuje Jiří Zizler, do literárního světa začaly v tomto období více pronikat knihy méně náročné a určené především k relaxaci. Postupně upadá pojetí spisovatele jako „svědomí národa“.¹ „*Spisovatelé ztratili svůj společenský význam, ale*

¹ ZIZLER, Jiří. Kultura a trh - volba, nebo přinucení?. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 17. ISBN 978-80-200-1630-0.

i odpovědnost. Jedinou jistotou a společným horizontem se stala svoboda tvorby a neomezené možnosti jejího tvůrčího nástroje – jazyka.“²

V roce 1993 se Československá republika rozdělila na dva státy – na Českou republiku a Slovenskou republiku. Předsedou vlády ČR byl Václav Klaus, který působil v této funkci až do roku 1998, kdy ho na několik měsíců vystřídal Josef Tošovský. Následovala vláda Miloše Zemana (1998 – 2002) a poté Vladimíra Špidly (2002 – 2004), který však po dvou letech podal demisi. Necelý rok trvala vláda Stanislava Grosse, který po finanční aféře také podal demisi. S. Gross doporučil jako předsedu vlády Jiřího Paroubka, který zastával tuto funkci do voleb 2006. V letech 2006 až 2009 vykonával funkci předsedy vlády Mirek Topolánek. Jeho první vládě nebyla vyslovena důvěra. Té druhé ano, ale shodou okolností v době našeho předsednictví v EU jí byla v roce 2009 vyslovena nedůvěra. Vláda Jana Fischera působila od roku 2009 do voleb 2010. Do předsednického křesla se dostal Petr Nečas (2010 – 2013), ale jeho vláda skončila kvůli kauze Nagyová.³ V období, kdy předsedal vládě Václav Klaus, byl prezidentem Václav Havel, jenž je pouze zmíněn v *Báječných létech s Klausem*, ale jinak není v daných knihách předmětem politické satiry. Oproti tomu Václava Klause, který vyhrál další prezidentské volby, zmínil ve všech svých dílech Michal Viewegh. Osobu V. Klause zde použil především kvůli kontextu, jelikož rozebíraná díla se odehrávají na pozadí politické doby. Jak si můžeme všimnout, politici se ve funkci předsedy vlády často měnili a několikrát musela být podána demise. S většinou výše uvedených jsou spojovány různé aféry a kauzy, ve kterých často hrála roli korupce. V české politice tedy občas vládl značný zmatek, který se pochopitelně promítl i do příběhů knih, které jsou předmětem této práce.

Text je rozdělen do dvou hlavních částí. V první se seznámíme a popíšeme podstatné pojmy, jež budeme využívat při analýze děl. Zde budeme vycházet především z *Encyklopedie literárních žánrů* od Dagmar Mocné, z *Úvodu do studia genologie* od Pavla Šidáka a také z *Lexikonu literárních pojmů* od Libora Pavery a Františka Všetického. Dále si představíme autory 20. století, kteří ve svých dílech politickou satiru využili. Zmíníme jména slavných autorů jako Jaroslava Haška, Jiřího Voskovce, Jana Wericha či Jaroslava Škvoreckého. Nakonec stručně popíšeme děj v dílech, jež budeme později rozebírat.

² ZIZLER, Jiří. Svědomí národa na vedlejší koleji. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 18. ISBN 978-80-200-1630-0.

³ VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda České republiky: 1993-2017 ČR* [online]. [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/>

Druhá část bude analytická. Využijeme metodu komparace, kdy budeme srovnávat všech šest románů a zároveň je budeme analyzovat z různých hledisek a popisovat autorovy satirické postupy. Budeme vycházet z odborných knih *V souřadnicích mnohosti: Česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích* (především z textů Ivety Mindekové a Jiřího Zizlera), též z práce *V souřadnicích volnosti: Česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích* (zde z textů Jiřího Zizlera a Erika Gilka), dále z knihy Lubomíra Machaly *Literární bludiště: Bilance polistopadové prózy*, také z díla Daniely Hodrové *...na okraji chaosu...* a z odborné literatury Eduarda Krče a Heleny Zbudilové *Úvod do teorie literatury*. Nikdo se zatím nezabýval nejen tématem politické satiry v dílech Michala Viewegha a Miloše Urbana, ale celkově ani kompletním tématem politické satiry ve 20. a 21. století do takové míry, aby o tom vznikla sekundární literatura. Proto jsem čerpala pouze z knih obecně pojednávajících o dané problematice. Zvolené studie tedy neobsahují kompletní argumentaci, neboť nebyly dostatečně konkrétní na to, abychom jimi mohli pokrýt tak rozsáhlé téma, jaké prezentují vybrané publikace. Musela jsem se tudíž spoléhat pouze na své myšlenky, popřípadě na svou dedukci.

Inspirací mi byla britská odborná kniha *Contemporary political satire: Narrative Strategies in the Post-Modern Context* od spisovatele M. D. Fletchera. Publikace obsahuje několik kapitol obsahujících různé formy satiry používané napříč vybranými žánry, z nichž mi největší inspirací byla kapitola sedmá, která popisuje politickou satiru v postmoderně. Jedná se o studii románu *Duluth* od amerického spisovatele Gore Vidala. Fletcher v ní vystihuje, jak autor využívá politickou satiru. Jelikož jsou příklady uváděny na konkrétním díle, využila jsem ji pouze jako materiál, který mi pomohl utvořit hlediska, podle kterých budu na svoji bakalářskou práci nahlížet. Ukázala mi, jakými možnými pohledy se dá na politickou satiru nazírat. Fletcher se zabývá například charakterem postav, jenž je v politicko-satirických dílech karikován, píše také o využívání jazyka, o zapojení skutečných politických postav v dílech, představuje i vypravěče jako způsob využití satiry a podobně. Všechny tyto a další aspekty jsem vzala v potaz a poté jsem si vytvořila vlastní způsob, jakým budu tuto studii zpracovávat.

Dané téma bude zkoumáno především z hlediska politicko-literárního. To znamená, že budeme analyzovat, jak politika ovlivnila dané texty. V jisté míře se bude jednat i o srovnání historicko-literární. Nejprve se zaměříme na politické téma či problémy, o kterých se ve vybraných dílech pojednává. Dále si uvedeme, co pravděpodobně inspirovalo autory k napsání takové knihy. V této části nebudeme v rozsáhlé míře vycházet z faktů, jelikož jsem

neobjevila žádná autorská vyjádření k těmto spekulacím. Budeme proto zacházet pouze s domněnkami a možnými variantami výkladu. V další kapitole se podíváme, jak autoři vymýšleli jména pro své postavy. V tomto případě se setkááme se třemi odlišnými přístupy, které srovnáme. Poté rozvedeme předchozí kapitolu a budeme pozorovat, jaké mají protagonisté charakteristické rysy a jaký vliv má jejich povaha na politickou satiru. Podstatné budou kapitoly, jež pojednávají o místě a času, ve kterém se děje románů odehrávají. Zjistíme, jak podstatnou roli tyto dva aspekty hrají v dílech tohoto typu. Srovnáme, jaké postupy Urban i Viewegh využívají z hlediska naratologického. Jde především o zapojení vypravěče do příběhu a zároveň, o jaký typ vypravěče se jedná. Předposlední kapitola se zaměří na jazykové prostředky aplikované v dílech. Na příkladech budeme zjišťovat a porovnávat rozdílné pojetí lingvistických postupů. Posledním bodem zkoumání bude zamyšlení nad tím, jaké poselství nám chtěli těmito knihami autoři sdělit. K této kapitole budeme přistupovat opět více subjektivně. Všechny tyto části budou mít společné to, že se v nich zaměříme na popsání politické satiry. V celé práci budeme používat především komparativní metody, a tedy budeme srovnávat všech šest děl z různých hledisek zmíněných výše a hledat jejich rozdíly a shody.

Cílem této studie bude zjistit, jakými způsoby autoři zakomponovali politickou satiru, a srovnat jejich rozdílné postupy. Pokusíme se na zvolených knihách předvést různé aspekty jejich pohledů na danou problematiku a v jednotlivých kapitolách detailně popsat všechny tyto difference a zároveň i koherence.

II. Uvedení do tématu

Nejprve uvedeme pojmy, které jsou s politickou satirou spojeny. Jedná se o satiru, ironii a parodii. Abychom si ujasnili vývoj politické satiry, seznámíme se s autory, kteří ji využívali ve 20. století. Michal Viewegh a Miloš Urban se touto tématikou zabývají až v 21. století. Nakonec si přiblížíme děj knih, které zde budeme rozebírat.

1 Satira

Pojem satira je spojován s latinským výrazem *satura*, což znamenalo všehochuť, míchanice.⁴ Je jednou z primárních metod literární komiky. „*Komického způsobu zobrazení využívá k výsměšně kompromitujícímu demaskování nežádoucích jevů. Základem satirického postoje je radikálně kritický vztah vůči zobrazované skutečnosti, předpokládající jasnou intelektuální i morální převahu tvůrce nad zobrazovaným objektem a ústící v despekt vůči němu.*“⁵ Právě tento záměr odlišuje satiru od humoru, který vtipně působící nedokonalosti pouze zaznamenává. Podle Dagmar Mocné a Josefa Peterky hraje v satire klíčovou roli obraz nepřítel, který se vyvíjí dle daného žánru, a dále potom společenské a morální normy. Satira přímo reaguje na střídání ideologií a často se účastní na jejich demaskování a destrukci nebo se naopak stává jejich nástrojem. „*Účinek satiry je založen na existenci dvojího významového plánu – na nesouladu reality a ideálu.*“⁶ Satiru tedy řadíme k žánrům, které vyžadují od čtenáře aktivní myšlenkovou spoluúčasť a znalost kontextu.⁷

V satire je hodnotící záměr vyjádřen zejména prostřednictvím ironického komentáře, parodických postupů a karikaturně deformovaného obrazu kritizovaných jevů. Zjednodušující stylizace reality, která je založená na nadsázce a na kontrastu hodnotově protikladných jevů, napomáhá při pochopení autorova záměru.⁸

Podle Mocné a Peterky se dají rozlišit dva typy satiry. První je didaktický, který zesměšňuje negativní jevy za účelem jejich nápravy, či odstranění, a druhý je filozofický, který nepředpokládá reformní optimismus. Mocná a Peterka citují Josefa Čapka: „*Silný satirik je ovšem vždycky spíše od základu pesimistou, ba mizantropem. Skutečná satira má míti blíže k těžkému tragismu než k lehkému výsměchu.*“⁹

Satira patří k nejstarším literárním žánrům. Trvalou součástí kultury tvoří již od dob antiky. Nejvíce se jí daří v obdobích, která důvěřují rozumu a možnostem cílevědomé nápravy

⁴ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Satira. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 322. ISBN 80-7182-124-1.

⁵ MOCNÁ, Dagmar. Satira. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 612. ISBN 80-7185-669-x.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ Tamtéž.

⁹ Tamtéž s. 613.

věcí veřejných například v období humanismu, osvícenství, či ve 20. století. Intenzivní zájem o satiru je zřetelný především v době krizí a zásadních společenských změn.¹⁰

Význam satiry se stále mění. *„Zejména v přelomových dobách bývá vysoce ceněna pro svůj nápravný entuziasmus a pro svatou nenávist (Lukács) vůči společenským zlořádům, jindy však naopak bývá pro svou útočnou výsměšnost považována za vývojově nižší, „nezralý“ typ komiky.“*¹¹

Podle Dagmar Mocné můžeme satiru objevit ve všech literárních druzích, avšak veršovaná epika je pro ni obzvlášť vhodná. V moderní literatuře se vyskytuje hlavně v próze a dramatu, ale blízká je i intelektuálně laděné lyrice. Základními satirickými subžánry jsou satirický román, satirické drama, epigram, bajka, aforismus, anekdota a komický epos.¹² Podle Pavla Šidáka není satira žánr, ale je to modus. *„Satira si ponechává význam modu, sama o sobě je „významem bez formy“.“*¹³ Dále využívá názory Schillera a Janů: *„Schiller zde idylu (spolu s elegií) chápe jako pandán satiry, neboť všechny tyto tři básnické druhy jsou utvářeny z protikladu mezi ideálem a skutečností, mezi přírodou a společností. Přiklonění se k pólu satirickému nebo elegickému (idylickému) záleží jen na tom, zda básník chce prodlévat více u skutečnosti, nebo u ideálu, zda chce skutečnost zpracovat jako předmět odporu, či zda chce zpracovat ideál jako předmět sympatie.“*¹⁴

Za zakladatele tohoto žánru (modu) je považován kynický filozof Menipp z Gadar (3. století před naším letopočtem), který je průkopníkem tak zvané menippské satiry. Charakteristickou formou bylo střídání prózy a verše. Obsah byl parodistický s neobvyklými, až výstředními náměty, ale i komicko – satirický.¹⁵

¹⁰ MOCNÁ, Dagmar. Satira. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 613. ISBN 80-7185-669-x.

¹¹ Tamtéž.

¹² Tamtéž.

¹³ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013, s. 91. ISBN 978-80-7470-040-8.

¹⁴ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013, s. 240. ISBN 978-80-7470-040-8.

¹⁵ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Satira. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 322. ISBN 80-7182-124-1.

2 Ironie

Pojem ironie pochází z řeckého slova *eironeia*, které znamenalo předstírání nevědomosti, hlouposti a neznalosti. „*Termín vznikl podle pojmenování typu hrdiny z řeckého komedie eiróna, vítězího chytrostí a vtipem.*“¹⁶ Ironie je intenzivnější, čím větší je rozpor mezi významy.¹⁷ Existuje několik typů ironie. Uvedeme si je na příkladech.

Prvním typem je ironie, kdy říkáme kladné tvrzení, ale myslíme tím pravý opak – například „*Ty jsi tak chytrá.*“ Buď si opravdu myslíme, že chytrá je, nebo podle kontextu poznáme, že se jedná o ironii a myslíme tím, že je vlastně hloupá. Druhým typem je naopak záporné tvrzení, které může znamenat pozitivní mínění. Pavera uvádí Sokratův výrok „*Vím, že nic nevím*“, který má ve skutečnosti pozitivní význam – když připustíme, že nevíme všechno, můžeme dojít k opravdovému poznání. Tento typ je vhodný prostředek sebeironie, který aplikoval do svého díla *Osudy dobrého vojáka Švejka* Jaroslav Hašek.¹⁸ Ironie romantická je specifickým typem ironie, „*vyrůstající z nepřeklenutelného rozporu mezi skutečností a vysněným ideálem.*“¹⁹

Pokud je ironie používána v mluveném projevu, důležitou součástí se stává i neverbální komunikace jako je mimika, gesta či postoj celého těla, ale stejně tak je podstatná i intonace či kontext.²⁰

„*Ironie bývá jemným prostředkem komiky, humoru a součástí vtipů (anekdot), zpravidla se podílí na parodii a persifláži.*“²¹

Sarkasmus je pojem pro vystupňovanou ironii. Je značen jako jedovatý, cynický výsměch se silným citovým zabarvením.²²

¹⁶ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Ironie. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 154. ISBN 80-7182-124-1.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž s. 154-155.

¹⁹ Tamtéž s. 155.

²⁰ Tamtéž s. 155.

²¹ Tamtéž s. 155

²² Tamtéž s. 155.

3 Parodie

Pojem parodie pochází z řeckého *paródiá*, což znamenalo přezpívání. „*Obyčejně bývá definována jako literární žánr imitující a karikující určité (literární) dílo nebo komplex určitých děl podtržením jeho typických rysů.*“²³ Nejedná se však o samostatný žánr, protože se individuálně nevyvíjel a nemá ani stálé charakteristické prvky. Využívá morfologické vlastnosti různých žánrových kategorií, tudíž je pouze literárním postupem.²⁴

Mocná a Peterka tvrdí, že podle předlohy lze rozlišit tři typy parodie. První je parodie architekta, kdy je parodován určitý literární žánr, mimoliterární typ řeči známý z vědy, náboženství, politiky či běžného života. Druhým typem je parodie konkrétního díla a třetím parodie individuálního stylu, ať už jde o styl autora, směru či generace.²⁵

Další rozlišení parodie je podle funkce v literárním světě nebo podle postoje autora. První je parodie humoristická (komická). Ta nemá za cíl polemický výpad, ale vyzdvihuje samoúčelnou hravost. Druhá je parodie satirická, kritizující hodnoty a životní postoje, které jsou obsaženy v předloze. Často se jedná o střet rozdílných uměleckých generací, kdy se nová generace snaží o kritiku té staré, což přispívá k modernizaci zastaralých žánrů, dává popud ke změně, či dokonce k zániku některých z žánrů.²⁶

Podle Šidáka jsou dva typy parodie. „*Tu můžeme chápat etymologicky buď jako „proti-zpěv“, pak je to žánr dobově omezený, jehož život je pevně svázán s životem pretextu (hypotextu): takové parodii rozumíme jen potud, pokud známe parodovaný originál. Také však parodii můžeme vnímat jako „paralelní“ zpěv. Pak ovšem její vztah k pretextu není nutně posměšný a protikladný a vytrácí se z ní pejorativní příznak.*“²⁷

Šidák uvádí, že obvykle se s parodií můžeme setkat u textů s posvátným charakterem – „*ať už u náboženských či vlasteneckých a politických.*“²⁸

²³ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Parodie. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 267. ISBN 80-7182-124-1.

²⁴ Tamtéž.

²⁵ MOCNÁ, Dagmar. Parodie. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 441. ISBN 80-7185-669-x.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013, s. 198. ISBN 978-80-7470-040-8.

²⁸ Tamtéž s. 199.

V postmoderní literatuře se parodie výrazně uplatňuje jako literární postup, „...jenž při prosazování své estetiky jako východiska využívá starších známých literární textů.“²⁹ Pavera uvádí jako příklad *Nápady laskavého čtenáře* od Michala Viewegha.³⁰

²⁹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Parodie. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 267. ISBN 80-7182-124-1.

³⁰ Tamtéž.

4 Politická satira

Co je to satira, jsme si již objasnili v jedné z předchozích kapitol. Nyní si přiblížíme, co obnáší pojem „politická satira“. Jde o specifický druh satiry, který má stejnou funkci, avšak zaměřuje se především na politické prostředí a na vše, co se ho týká. Můžeme sem zařadit i sféry, které jsou úzce spjaty s politikou a mají na ni vliv. Například náboženství, které skrze svoje zástupce, zasahuje do politiky po celá staletí, nebo různé státní orgány, které spolupracují s těmi politickými – policie, úřady a podobně.

Politická satira vzniká většinou za účelem upozornění na politickou situaci. Pokouší se pomocí humoru zaútočit na danou politickou problematiku či na konkrétní osoby. Jak už jsme zmiňovali výše, využívá zesměšnění, ironii, sarkasmus, ale i parodické prvky k tomu, aby poukázala v tomto případě na nekalé praktiky politiků, korupci, nevhodné chování politických stran, zbytečnost válek a případně dalších problémů společnosti.³¹

³¹ MOCNÁ, Dagmar. Satira. In: *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004, s. 612-619. ISBN 80-7185-669-x.

5 Autoři české politické satiry 20. století a jejich díla

Politická satira se v českých zemích postupně vyvíjela spolu s politickou situací, na kterou autoři reagovali. V 1. polovině 20. století byly hlavními tématy první a druhá světová válka, ve druhé polovině začal být zpracováván námět totality, normalizace a na přelomu tisíciletí též pád komunismu. Za první republiky vzniklo dodnes populární dílo *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, jehož autorem je prozaik, satirik, humorista a publicista Jaroslav Hašek. V této tetralogii se mísí satira na rakouský militarismus s ironickým obrazem války a nechybí ani groteskní naivita.³² Za zmínku určitě stojí prozaik, dramatik a spoluzakladatel brněnské literární skupiny Lev Blatný se svou groteskní provokativní hrou *Kokoko-dák!*³³, která je stejně jako dobové expresionistické grotesky výsměšná, citově vypjatá a záměrně provokativní.³⁴ Od 30. let 20. století by se za mistry politické satiry dali považovat představitelé meziválečné divadelní avantgardy Jiří Voskovec a Jan Werich, kteří byli hlavními osobnostmi Osvobozeného divadla. „*Využívají dadaistických nadsázek i parodií. Jejich humor je spíše intelektuální, ale přitom obecně srozumitelný.*“³⁵ Jejich politická satira byla zaměřená proti fašismu a totalitě. Kritizovali diktaturu a obhajovali demokracii. První vyloženě politická hra nese název *Cesar*. V ní Voskovec a Werich varují čtenáře před nebezpečím fašismu a zaměřují se na nedostatky v demokracii (římský senát parodicky napodoboval československý parlament). Jejich divadelní hra *Osel a stín* nastiňuje politické pozadí procesů a útočí na Hitlerovu nacistickou diktaturu v Německu. Hra *Kat a blázen* upozorňuje na původ diktátorství a opět je zaměřena na politické machinace. Jejich další díla s podobnou tematikou jsou *Balada z hadrů*, *Nebe na zemi*, *Rub a líc* nebo *Těžká Barbora*.³⁶ Karel Poláček je dalším spisovatelem, který se nebojí společenskou kritiku a satiru aplikovat do svého románu *Dům na předměstí*. „*Je to až úděsný obraz malosti, jenž se může stát podhoubím totalitarismu.*“³⁷ Jaroslav Škvorecký tvořil v exilu, byl prozaikem, nakladatelem a profesorem v Torontu. Ve svém satiricky a groteskně laděném díle *Tankový prapor*, který byl publikován v zahraničí jako jeho první próza,

³² PYTLÍK, Radko. Jaroslav Hašek. In: *Dějiny české literatury IV. Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha: Victoria Publishing, 1995, s. 275-288. ISBN 80-85865-48-3.

³³ LEHÁR, Jan et al. Literární skupina. Poválečný expresionismus. In: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 574-575. ISBN 80-7106-308-8.

³⁴ Tamtéž s. 605.

³⁵ Tamtéž s. 611.

³⁶ KUDĚLKA, Viktor. Jan Werich. In: *Čeští spisovatelé 20. století: slovníková příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1985, s. 699-702.

³⁷ LEHÁR, Jan et al. Karel Poláček. In: *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998, s. 596. ISBN 80-7106-308-8.

zesměšňuje nejen vojenské prostředí, ale především celý totalitní režim.³⁸ Jeho další tvorba, kterou by bylo vhodné zmínit, je dílo *Zbabělci*³⁹ a *Prima sezóna*⁴⁰. Humorista Miloslav Švandrlík satiricky popsal absurdity v armádě socialistického Československa v próze *Černí baroni aneb Válčili jsme za Čepičky*. V době normalizace byla tato kniha na indexu, ale u čtenářů byla populární jako protirežimní satira.⁴¹ Novela Petra Šabacha *Hovno hoří*, která odkrývá nejen generační, genderové, ale i politické problémy lidí, obsahuje také satirické a ironické prvky. Několik scén bylo využito ve filmu *Pupendo*. Najdeme je i ve filmu *Pelišky*, kde je jasně vidět atmosféra roku 1967 a 1968, byť je zlehčována právě příběhy hlavních hrdinů.⁴² Román *Báječná léta pod psa* od Michala Viewegha popisuje osudy jedné rodiny od dob normalizace až po pád komunismu. Ukazuje na dobu, kdy se lidé kvůli rodině a svým blízkým museli podvolit režimu. Tato satiricky laděná románová kronika byla v roce 1997 zfilmována.⁴³ Volným pokračováním je kniha *Báječná léta s Klausem*, která zde bude rozebrána podrobněji.

Za zmínku určitě stojí i písňové texty, které jsou i přes uplynulý čas dodnes populární. Písničkář, básník, kytarista a zpěvák Karel Kryl, který má ve svých textech sklon k satíře, aforismu a ironii, předal ve své tvorbě (gramofonové album *Bratříčku, zavírej vrátka*, desky *Rakovina*, *Maškary* a jiné) následujícím generacím nezapomenutelnou odvahu bojovat za svobodu a pravdu pomocí umění.⁴⁴ Kryl se stal po srpnové okupaci „jedním ze symbolů národního odporu vůči politickému násilí.“⁴⁵ Písničkář Jaroslav Hutka využívá své písně také k protestu, ale uvolněnější formou. Jsou hravé, můžeme je snadno dešifrovat, jelikož obsahují jednoduché metafory, alegorie nebo historické paralely.⁴⁶ Dalším písničkářem, reagujícím na normalizační dobu, je Jiří Dědeček, který skládal též hravé, zároveň racionálně vytvořené

³⁸ JANOUŠEK, Pavel et al. Mezi dvojím domovem: Josef Škvorecký a Milan Kundera. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 404. ISBN 978-80-200-1631-7.

³⁹ ZIZLER, Jiří. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 34. ISBN 978-80-200-1630-0.

⁴⁰ JANOUŠEK, Pavel et al. Mezi dvojím domovem: Josef Škvorecký a Milan Kundera. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 405. ISBN 978-80-200-1631-7.

⁴¹ JANOUŠEK, Pavel et al. Rozpad prozaické produkce na jednotlivé větve. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 387. ISBN 978-80-200-1631-7.

⁴² GILK, Erik. Petr Šabach: Hovno hoří. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 397-399. ISBN 978-80-200-1630-0.

⁴³ GILK, Erik. Michal Viewegh: Báječná léta pod psa. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 334-338. ISBN 978-80-200-1630-0.

⁴⁴ JANOUŠEK, Pavel et al. Zpívající básníci. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 373. ISBN 978-80-200-1631-7.

⁴⁵ JANOUŠEK, Pavel et al. Proměny folku. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 370. ISBN 978-80-200-1631-7.

⁴⁶ JANOUŠEK, Pavel et al. Možnosti humoru a satiry. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 377. ISBN 978-80-200-1631-7.

a výrazově výstižné písně a básně.⁴⁷ Jaromír Nohavica neboli „slezský bard“ překládal a osobitě interpretoval ruské písničkáře „s vlastní metaforikou, se schopností lyrického jinotaje a přímého útočného pojmenování, se sentimentem i groteskní ironií. Nohavicovy originální texty přitom syntetizují rozmanité podoby folkové písně: od „krylovské“ polohy protestní a provokativní přes hutkovsky folkloristickou, lyrickou a vyznavačskou až po polohy sociální, reflektující složitosti a paradoxy lidského života, a polohy čistě humoristické a komunálněsatirické.“⁴⁸ Tyto písně jsou dalším důkazem toho, že i hudební texty mohou být považovány za určitý typ literárního díla. Politicky laděné hudební texty mají na rozdíl od knih velkou výhodu. Dostanou se mezi větší okruh lidí, kteří si je mohou zpívat, a tak je šíří společně s určitým politickým názorem. Janoušek tvrdí, že: „píseň jako propojení textové a hudební složky usiluje o přímý účinek a o vzbuzení emoce při poslechu.“⁴⁹ Proto také volí komunikativnější a srozumitelnější jazykové prostředky a poetické figury. „Přesto však lze mnohé textaře považovat za básníky a ne jeden folkový zpěvák také tuto ambici měl.“⁵⁰

⁴⁷ JANOUŠEK, Pavel et al. Možnosti humoru a satiry. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 378. ISBN 978-80-200-1631-7.

⁴⁸ JANOUŠEK, Pavel et al. Rozmanité podoby písňové tvorby. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 381. ISBN 978-80-200-1631-7.

⁴⁹ JANOUŠEK, Pavel et al. Zpívající básníci. In: *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008, s. 373. ISBN 978-80-200-1631-7.

⁵⁰ Tamtéž.

6 Děj

Díla Michala Viewegha *Mafie v Praze* a její volné pokračování *Mráz přichází z Hradu* mají podobný děj. Hlavní hrdinové figurují v obou románech, kdežto vedlejší osoby se mění, stejně tak jejich jména i zápletky. *Báječná léta s Klausem* jsou oproti těmto dvěma románům, které se hemží politickými osobnostmi a nebezpečnými momenty, zasazeny do běžného života obyčejných lidí. Vieweghovy knihy se od sebe navzájem tolik neliší, pokud je porovnááme s knihami Miloše Urbana.

Paměti poslance parlamentu, neboli sexyromán, jak sám autor dílo nazývá, vypovídá o dění v poslanecké sněmovně, na politické půdě s ironií a zlehčováním. Na rozdíl od tohoto díla je kniha *Sedmikostelí* spíše kritikou současné doby, která zde kontrastuje středověkem. Poslední dílo od Miloše Urbana, kterým se zde budeme zabývat, se jmenuje *Hastrman*, označovaný jako zelený román. Je to dílo zaměřené na zničenou přírodu, znečištěnou vodu a celkově na současnou ekologickou situaci v České republice, zejména v severních Čechách.

6.1 Báječná léta s Klausem

Tato kniha popisuje život Kvida a jeho rodiny po roce osmdesát devět. Každá kapitola začíná citátem z díla *Narovinu* od Václava Klause, tehdejšího předsedy vlády ČR. Daný úryvek je pak použit v konkrétních kapitolách a zkritizován samotnými postavami, buď přímou kritikou Václava Klause, nebo poukázáním na absurditu jeho výroků.

Kvidovo manželství je v troskách, proto se po dvanácti letech s Jaruškou rozvádí. Stěhuje se do Prahy, kde si užívá svobodný život úspěšného komerčního spisovatele. Často jezdí na nedělní obědy do Sázavy za rodinou. Jeho otec pracuje jako osobní řidič své manželky, která si otevřela advokátní kancelář. Dědeček je velkým příznivcem Václava Klause a brání ho za každé situace. To popuzuje nejen celou rodinu, ale hlavně Kvida, který ho nemůže vystát, a tak se pohodová rodinná setkání mění ve vyhrocené politicky laděné diskuse. Pacovi, bratr Kvida, a jeho ženě Sáře, se narodí dvojčata Marco a Pavo, se kterými si rodiče, později ani učitelé nevědí rady. Čtenář si s nimi však užije spoustu legrace. Babička Věra je zmatená z nové doby. Na billboardech se totiž objevily stažené lišky s varováním, že kvůli lidem, co nosí pravé kožešiny, zvířata trpí. Chuděra celý život pracovala v kožešnictví a dosud jí nenapadlo, že by tím někomu ubližovala. Na závěr Kvido potká dívku, do které se zamiluje. Společně se vrací na Sázavu, kde si plánují postavit dům nedaleko jeho rodičů.

Kniha obsahuje i zápisky Z deníčku Aničky – Kvidovy dcery. Je to vtipně formulovaný názor zprvu malé dívky, poté dospívající slečny, která popisuje určité momenty svého života a vztah ke svému otci. Autor zde sází na sympatie, které dívka ve čtenáři vyvolává. Jsou tři možnosti, proč Viewegh zařadil tyto zápisky do své knihy. Buď je to čistě z komerčních účelů, neboť Anička čtenáři hned přiroste k srdci, tudíž má autor plusové body a kniha bude pro čtenáře více zajímavá. Nebo jde o vzkaz kritikům prostřednictvím Aniččiných názorů, kteří jeho komerční tvorbu kritizují, a on jim ukazuje, že sám se za komerčního spisovatele považuje. Třetí možností je zesměšnění Václava Klause využitím citátů z jeho knihy *Narovinu* v porovnání s Aniččinými názory, postoji obsaženými v jejím deníčku. Je tedy možné, že děvče je pouhým nástrojem k tomu, aby přirovnal Klause k pubertální dívce, co si píše deník. Pokud by to tak bylo, jednalo by se o zlehčování názorů bývalého předsedy vlády, a tudíž už zde bychom mohly vidět znaky politické satiry.

6.2 Paměti poslance parlamentu

Kniha má pět částí, jež jsou pojmenovány jako tragédie – Expozice, Kolize, Krize, Peripetie, Katastrofa.⁵¹ Příběh vypráví o nováčkovi mezi poslanci Sociálky, který se zamiluje do krásné a inteligentní poslankyně Konzerv Eliany Dimitrovové. Ke konci příběhu oba mladí lidé odejdou z Prahy do Středohoří, do rodného domu Eliany, kde mladík poznává její zvláštní rodinu. Na politické půdě se odehrávají různé, až nechutné praktiky, které jsou ovládané Varanem, šéfem Konzerv, a Becherem, šéfem Sociálek. Děj je provázen sexuálními scénami, které ač jen nepatrně čtenáři napovídají, že ohnivý motiv je v tomto díle podstatný (milostná scéna u krbu, plynojem, koktejl Molotov). Více znatelné to začne být až ve třetí části, kdy je zcela jasné, že „*vše směřuje k nutné očistě ohněm, k finální a triumfující katastrofě.*“⁵²

6.3 Sedmikostelí

Hlavní postava, Květoslav Švach, vypráví svůj životní příběh, který se postupně prolíná se současným dějem. Už od mládí se potýká s nepřízní osudu, kdy se mu děti smějí kvůli jeho jménu, proto začne užívat zkratku – písmeno K. Je to ten typ románového hrdiny, který utíká od všedních problémů do minulosti, přesněji řečeno do středověku. Při studiu dějin

⁵¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Drama. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 84. ISBN 80-7182-124-1.

⁵² MALÝ, Radek. Živel: Miloš Urban: Paměti poslance parlamentu – sexyromán. *Aluze.cz: Revue pro literaturu, filozofii a jiné* [online]. 2002, č. 1[cit. 2017-12-06]. ISSN 1803-3784. Dostupné z: http://aluze.cz/2002_01/urban.php

na univerzitě se mu nedaří, a proto hledá místo u policie. Zde kvůli úmrtí, které mu je kladeno za vinu, nevydrží dlouho. Postupně se seznamuje s rytířem Matyášem Gmündem a též s jeho „sluhou“. Společně obdivují gotickou architekturu a naopak mají odpor k moderním technologiím a k funkcionalismu. K. začne pro rytíře pracovat a dělá mu společnost při obcházení pražských gotických kostelů. Zároveň se také zamiluje do Rozety, která s nimi chodí na obchůzky. Najednou se v jeho blízkosti začne objevovat čím dál více sice originálně provedených, ale značně brutálních vražd. Květoslav se rozhodne opět spolupracovat s policií. Postupně začne chápat, co a jak spolu souvisí, a tím případ vyřeší. Zjišťuje, že za vraždami stojí Bratrstvo Božího těla, do kterého patří i Gmünd. Rozeta se stane smrtícím nástrojem, protože vidí do minulosti, stejně jako K. Ten nakonec skončí coby kronikář ve středověké části pražského Nového Města, kterou bratrstvo vytvoří a kam se nikdo neodvážívá vkročit. Tato část je ohraničena sedmi chrámy, z nichž jeden existuje pouze v legendách.

6.4 Hastrman

Kniha je rozdělena na dvě části. První se odehrává v 19. století, kdy baron Johann Salmon de Caus (hastrman) – hlavní postava obou částí, přijíždí do Staré Vsi, kde se zamiluje do místní dívky Katynky, která usiluje o oživení pohanských zvyků. Kněz Fidelius a učitel Voves jsou do ní zamilovaní, ale dívka z nich má pouze legraci. Miluje totiž Jakuba. Toho však hned na začátku příběhu utopí hastrman. Dívka je ze smrti svého milého sice smutná, ale časem ji začne víc a víc přitahovat baron. Lidé ze vsi si začnou postupně všimnout zvláštních úkazů. Fidelius odhaluje opravdovou identitu barona de Cause. Je hastrman, a proto je donucen skrývat se před lidmi. Protože vylomí z Vlhošti mlýnské kameny, jako první tím poruší úctu k přírodě. První část knihy končí tím, že je Katynka obětována, aby byl její kraj zachráněn. Baron mrtvou dívku odnese do sklepení Černého mlýna, kde voda nikdy netaje, aby zde spala navěky.

Druhá část se odehrává na konci 20. století, kdy je Stará Ves pod vodou a hora Vlhošť slouží pouze k těžbě. Hastrman chce najít toho, kdo je vinen za zatopení vesnice, a potrestat ho. Zde narazí na problém. Všichni hájí vinu jeden na druhého a tvrdí, že každý je nahraditelný. Hastrman se zároveň setkává se skupinou mladých lidí, kteří si říkají Děti vody. Chtějí zastavit těžbu na Vlhošti a obnovit zatopenou vesnici Starou Ves mírovými prostředky. Hastrman se rozhodne vzít vše do vlastních rukou a začne páchat teroristické útoky, které jsou však k ničemu. Nakonec se Dětem vody podaří těžbu zastavit. Hastrman vrátí duši do Katynčina těla, a ta se v nové době cítí jako ryba ve vodě. S Tomášem Morem, který je

hlavním organizátorem Děti vody, se do sebe zamilují a žijí spolu v souladu s pohanskými zvyky a hlavně s přírodou. Příběh končí tím, že Katynka utne srpem hastrmanovi hlavu.

6.5 Mafie v Praze

Mafie v Praze je literární thriller. Vypráví příběhy několika lidí, jejichž osudy se postupně prolínají. Mezi hlavní postavy patří Darek Balík, který je propuštěn z programu na ochranu svědků. Pomalu, ale jistě se připravuje na svou smrt, která nakonec doopravdy přijde. Někdejší lobbista Balík vlastní kompromitující materiály, které chtějí získat nejen ruští mafiáni. Další hrdinkou je Diana, atraktivní makléřka a dcera Darka Balíka. Začne ji vydírat ruská mafie. Diana nakonec začne spolupracovat s novinářem z MF DNES Alexandrem Lounským a s Plukovníkem. Ti otce s dcerou v zájmu jejich bezpečnosti nastěhují do bytu nového sportovního redaktora Marka Konwického. Ten však nedělá pouze sportovního redaktora. Jeho úkolem je přihlásit se do týmu boxerů, kde má zjistit potřebné informace spojené s chystanou zástavbou Trojmezí. Kolem stavby se točí celý příběh, protože kvůli ní jsou sledováni a fyzicky napadáni opoziční politici. Dalšími postavami jsou policista Radek Staněk a jeho kolegyně Zuzana. Tyto zprvu nepodstatné postavy nakonec přispějí k vyřešení případu. Radek totiž objeví kameru schovanou v autě, která natočila vrahu Darka Balíka. Kniha končí ve chvíli, kdy se Dianě podaří objevit tajný úkryt svého otce, kde schraňoval všechny získané informace. Zároveň ministr vnitra zorganizuje ozbrojený zásah do redakce MF DNES, který pobouří většinu obyvatel i politiky.

6.6 Mráz přichází z Hradu

Mráz přichází z Hradu je volným pokračováním knihy *Mafie v Praze*. V románu je spousta skutečných postav, jimž jsou věnovány kratší pasáže, například Jana Nagyová, Livie Klausová, Vít Bárta, Radek John a další, které dohromady tvoří jeden hlavní příběh, který se točí okolo Václava Klause. Makléřka Diana a její snoubenec Marek Konwicki najdou šokující videonahrávku v notebooku Darka Balíka, Dianina otce. Na videu je natočeno setkání Václava Klause s Vladimírem Putinem. Transsexuálka Kristýna přichází za novinářem MF Dnes Alexandrem Lounským, aby mu předala fotky a deník Lennyho (mileneček Václava Klause, který se údajně utopil na jejich společně dovolené). O podivné smrti panují domněnky, že byl zabit ruskou tajnou službou. Novinář těmto informacím zprvu nevěnuje pozornost, ale později se ukáže, že je to podstatný důkaz v celé kauze s Ruskem. Diana díky svým „ženským zbraním“ nechá odvysílat v České televizi reportáž o Klausovi a Putinovi,

v níž je ruský prezident zachycen, jak má na hlavě svatováclavskou korunu. V reportáži vystoupí Kristýna s tím, že Lennyho zavraždili Rusové. Důležitou postavou je Bohuslav Svoboda, který vystupuje jako primátor a snaží se očistit pražský magistrát. Nakonec vyjde napovrch, že to celé bylo pouze zinscenované divadlo. Další příběhy se točí okolo pochodu Prague Pride. Generál chce při tomto pochodu spáchat teroristický atentát, ale díky Plukovníkovi, detektivu Hruškovi a Marku Konwickému se podaří zabránit odpálení bomby.

III. Analytická část

V uvedení do tématu jsme si nastínili známá fakta, vysvětlili pojmy, jež nás budou provázet, přiblížili jsme si autory, kteří tvořili politickou satiru, a stručně popsali děj knih, jež zde budeme rozebírat.

V následující části se budeme věnovat konkrétním dílům z různých hledisek. Jaké politické téma či událost dílo ovlivnilo, co inspirovalo autora, jak autor vybíral jména postav, budeme charakterizovat hlavní protagonisty, dále srovnáme díla z hlediska místa, kde se odehrávají, i z hlediska času, v jakém období děj probíhá. Také se zaměříme na vypravěče, autostylizaci a nevynecháme ani jazykové hledisko. Na závěr se pokusíme vyvodit pointu, jejímž prostřednictvím chtěl autor sdělit čtenáři nějaké poselství.

7 Politická témata

V této kapitole bychom se zaměřili na témata, kterými se daná díla zabývají, a to především politická. Vše, co se kolem nás děje, na nás působí. Lidé, s nimiž se stýkáme, práce, kterou vykonáváme, zprávy, které přijímáme – to vše jsou faktory, jež nás ovlivňují. Stejně tak politická situace, ať už v naší zemi nebo ve světě, má na nás v daném ohledu vliv. Proto řada autorů využívá právě politiku jako nástroj k vytvoření hlavní linie příběhu. Války, atentáty či revoluce jsou motivem desítek možná stovek literárních děl. Po druhé světové války zpracovávají spisovatelé nová témata - holocaust a totalita.

Ale jak jsme na tom nyní, na začátku 21. století, s politickými tématy, kdy u nás v České republice vládne demokracie a vlastně se „nic neděje“. Mají současní autoři vůbec o čem psát? Miloš Urban a Michal Viewegh rozhodně ano.

7.1 Václav Klaus

Kniha *Báječná léta s Klausem* se odehrává v porevoluční době, kdy už lidé nemusí stát fronty na banány a svoboda slova je podstatou součástí jejich životů. I přesto se na české politické půdě praktikovali a praktikují „zvláštní“ postupy, které se někteří lidé snaží přehlížet, nepřipouští si pochybení politika, nedbají na objektivní pohled. Mají často zkreslené představy o politice i politicích, v této knize například o Václavu Klausovi.

Michal Viewegh v knize *Báječná léta s Klausem* nepředstavuje čtenáři v hlavní roli samotného bývalého předsedu vlády a později i prezidenta České republiky, jak by se na první pohled i podle názvu mohlo zdát. Přesto určitým způsobem prochází Klausova postava celým dílem.

Setkáváme se s ním na začátku každé kapitoly, kdy je citováno z jeho knihy *Narovinu*. V každé kapitole se poté jeho „moudro“ nějakým způsobem promítne. Například v kapitole *Nepřijatelné primární programy* Viewegh cituje Václava Klause: „*Nedávno jsem se strašně zlobil – už ani nevím, na kterého ze svých dvou dávno dospělých synů, když na otázku, co bude večer dělat, řekl, že půjde s kamarády do hospody. Strašně jsem protestoval. Snažil jsem se vysvětlovat, že nikdy v životě jsem nešel do hospody. Pozor na to slovo! Samozřejmě jsem byl v hospodě tisíckrát, ale sezení v hospodě nesmělo být primárním programem...*“.⁵³ A poté Viewegh popisuje, jak Kvido vysedává po barech a popíjí buď sám, nebo s kamarády, čímž je

⁵³ VIEWEGH, Michal. *Báječná léta s Klausem*. Brno: Petrov, 2002, s. 100. ISBN 80-7227-123-7.

znevažován Klausův názor na vysedávání v hospodě pouze za účelem bezvýznamného tlachání u piva. Už tady je jasně vidět satirické ladění textu.

Klausovy názory se objevují nejen na začátcích kapitol, ale jsou obsaženy v celém díle, kde se k nim hrdinové románu vyjadřují. Názor Kvida a Paca na Klause je jasný, nemohou ho vystát a každý jeho krok komentují nadávkami a nesouhlasnými komentáři. Ovšem Kvidův dědeček ho bezmezně obdivuje kvůli kuponové privatizaci, a proto ho brání, ať udělá, co udělá. Autor se tady snaží poukázat na zaslepenost a jednosměrnost některých lidí, kteří nechtějí brát v úvahu všechny okolnosti a udělat si tak na věci objektivní názor. Soustředí se pouze na jednu konkrétní věc, aniž by se rozhlíželi doprava nebo doleva.

Autor jízlivě útočí na prezidenta. Čím dále jsme v knize, tím více se setkáváme s politickými narážkami a přímými konfrontacemi v politickém dění, které není pouhou fikcí. Například když se celá Kvidova rodina rozčiluje nad situací v televizi, kdy se ředitelkou zpravodajství stane žena, která dělala Václavu Klausovi internetové stránky, a jako moderátor pořadu V pravé poledne je dosazen Antonín Zelenka. Tato část není smyšlená. Žena ve vedení zpravodajství je Jana Bobošíková, která bezvýhradně zastává názory Václava Klause a je známá *„zejména kvůli "vánoční" krizi. Tehdy byla jako šéfkou zpravodajství protivnicí redaktorů vzbouřených proti vedení, které vnímali jako prodlouženou ruku opozičně smluvních politiků. Bobošíková redaktorům dala výpovědi, ti je ale nepřevzali a nakonec "bitvu o ČT" vyhráli.“*⁵⁴

Vše je psáno nadneseně a s ironií. Přestože se hrdinové zlobí, necítíme z textu přímo nenávisť, spíše ironickou trpkost. Nepůsobí na nás přímá kritika, spíše vnímáme výsměch politickým praktikám. Politické situace jsou prokládány vtipnými historkami kolem Kvidovy rodiny a tím dojdeme k názoru, že ač se děje v parlamentu cokoli, život obyčejných lidí jde dál.

7.2 Oheň v parlamentu

Praktiky na české politické scéně jsou všem, kdo se v těchto kruzích pohybují, známé. Miloš Urban tyto skutečnosti využívá jako pouhou hru a snaží se čtenáře přesvědčit o tom, že by bylo nejlepší vše řešit radikálně a spálit rovnou celý parlament. Už nechce mlčet a rozhodl se vyrovnat si účty se všemi intrikujícími a ulhanými osobnostmi sám. „...věděl jsem, jak

⁵⁴ IDNES.CZ. Jana Bobošíková (53 let). In: *Wiki iDNES.cz* [online]. 2013 [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: <https://wiki.idnes.cz/jana-bobosikova-0it-/politici.aspx?klic=455013>

*dobře mi udělá prolitá krev, přestože poteče jenom na papíře, a moje „moc“ nad politiky, úředníky, lobbisty a průmyslníky, kterou ve skutečnosti nemám, mi velmi zachutnala. Podobně jako nabuzenému anarchistovi. A tak jsem dal v knize spálit parlament.*⁵⁵ tvrdí sám autor. Hlavním tématem tedy je *„revolta proti zkorumpované politické reprezentaci, i zde však oděné do „nízkého“ erotického žánru.*⁵⁶

Urban se snaží ukázat čtenáři pravdu zabalenou do literárního kabátu. Spojuje *„známé politické kauzy (Olovo)*⁵⁷ s milostným příběhem hlavních hrdinů. I trapnost milostných scén je výsměchem vůči zástupcům České republiky.

Knihy vypadá jako velká krabička zápalek, a když obal sejmeme, objevíme v tvrdých deskách vloženou zápalku, která symbolizuje možnost knihu po přečtení spálit, stejně jako byl v příběhu spálen parlament.

Hlavním tématem se tedy stává život v politických kruzích na přelomu tisíciletí, kdy špinavé praktiky politiků hýbou žlučí téměř všech občanů, ale nikdo neví, co s tím. Urban se snaží alespoň touto formou vyrovnat se s bezvýchodnou situací po svém a bere odpovědnost za náš stát do svých rukou a nechává spálit to, co už se evidentně nedá jiným způsobem zrenovovat.

7.3 Mafie a mráz v Praze

Vieweghovy romány *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu* se zabývají podobnými tématy. Vše se točí kolem hlavního města Prahy. Kauzy, které se v dílech objevují, jsou z části pravdivé a z části pouhou fikcí. Autor se snaží převyprávět události a příběhy, které, jak zmiňuje ve svém Poděkování, získal od novináře Jaroslava Kmenty, a dosadil je do literárního textu tak, aby bylo pro čtenáře jednoduché rozeznat, o jaké kauzy se jedná.

Viewegh stejně jako Urban, kritizuje českou politiku. Urban se však zabývá pouze půdou parlamentu. Viewegh svoji kritiku zákonodárných orgánů staví na vyšší „level“ a zapojuje do hry i mafii, ať už ruskou nebo příbramskou, a také zkorumpované policisty,

⁵⁵ URBAN, Miloš. Jak jsem dal spálit parlament. *Host: Rubrika: uvízlé věty*. 2008, roč. 24, č. 7, s. 2. ISSN 1211-9938.

⁵⁶ ZIZLER, Jiří. Stále živa postmoderna. In: *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 347. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

⁵⁷ CHUCHMA, Josef. Rozhňvaný Urban popálil sám sebe: Po Vieweghovi další český spisovatel účtuje s českou politickou scénou. *Mladá fronta Dnes: Kultura*. 2002, roč. 13, č. 121, s. B/2. ISSN 1210-1168.

kteří i přes to, že chtěli být dobrými strážci zákona, vidí, že v takovéto době to vlastně nemá smysl.

Ukazuje nám, co a kdo se vlastně skrývá za billboardy, které nás, respektive postavy románu, obklopují na každém kroku. Například na předvolebním billboardu starosty Prahy 11, jak autor píše, je použita metoda cukru a biče:

*„Pomůžeme mladým rodinám s bydlením
Vyhlásíme válku hernám a zastavárnám
Budeme pokračovat v boji proti psím exkrementům
Zachováme množství zeleně
Zřídíme více parkovacích míst
Postavíme Domov pro seniory
Garantujeme vyrovnaný rozpočet „⁵⁸*

Hesla napovídají, že starosta má zájem o blaho lidu, ale zároveň je na fotografii vyobrazen s pěti statnými, holohlavými muži v kožených bundách, čímž dává jasně najevo, že pokud se mu něco nebude líbit, jsou tu lidé, kteří se o vše „postarají“. Jejich stavba těla nám také napovídá, že praktiky, jaké využijí, mohou být i fyzického charakteru.

Nejen předvolební, ale i jiná hesla a slogany mohou skrývat náznak politického nátlaku. Například „*South is ours. Jih je náš. Ten vzkaz je jasný. Praha 11 je naše.*“⁵⁹ Tento text na tričku boxera jasně naznačuje politickou angažovanost.

V druhé knize *Mráz přichází z Hradu* jsou populárním tématem nejen tmavá zákoutí politiky, ale je jím také Vieweghův „oblíbenec“ Václav Klaus, tentokrát jako prezident České republiky. „*Před odletem mi tajně věnuje dárek: krásně zdobený plnicí pero. Šílím radostí – jenže po přiletu se v novinách dočtu, že ho ukradl na tiskovce.*“⁶⁰ Autor do svého díla vtipně zakomponoval pravdivý skandál s perem, který oběhl celý svět, aby tak podtrhl Klausův charakter.

Mohli bychom si však položit otázku, jestli se autor opravdu snaží zesměšnit českou politiku nebo je pouze znechucen a rozhořčen a chce čtenářům ukázat, jaké špinavé praktiky se dějí v malé zemičce v srdci Evropy. Satirický nádech se ale popřít nedá. Například když

⁵⁸ VIEWEGH, Michal. *Mafie v Praze*. Brno: Druhé město, 2011, s. 25. ISBN 978-80-7227-313-3.

⁵⁹ Tamtéž s. 218.

⁶⁰ VIEWEGH, Michal. *Mráz přichází z Hradu*. Brno: Druhé město, 2012, s. 180. ISBN 978-80-7227-324-9.

Primátor nosí dámské kalhotky značky Victoria Secret, je zřejmé, že na čtenáře nezapůsobí jako seriózní člověk.

7.4 Středověk versus současnost

Sedmikostelí je nazýváno gotickým románem. Možná proto, že obsahuje hlavní atributy gotického románu - děs, tajemno či šílenství⁶¹. Dalším důvodem může být místo děje. Celý příběh se odehrává kolem pražské gotické architektury, která hraje v tomto díle velkou roli.

Hlavní postava Květoslav Švach, stejně jako jeho přítel rytíř Matyáš Gmünd, opovrhují moderní architekturou, hlavně tou, která zastínila středověkou. „*Z hrdinových reflexí a dialogů s Gmündem můžeme sestavit kompaktní názorovou koncepci, ostře polemizující jednak s ustáleným, pokrokářsky liberálním pojetím českých dějin, jednak s novodobým vývojem stavebního umění a hodnot vůbec.*“⁶²

Tato kniha přesně neodpovídá pojmu politická satira, ale když se podíváme více pod povrch příběhu, najdeme tam její náznaky. Dnešní doba vyžaduje neustálý pokrok kupředu, který ale nemusí být tím správným ve všech směrech. Neměla by právě architektura zůstat v původním stavu nebo být maximálně zrenovovaná do původního stavu? Lidé se často ženou rádoby za „pokrokem“, chtějí vše vylepšit a přitom jim nedochází, že některé věci by měly zůstat, protože tím jsou krásné, hodnotné. Urban se snaží naznačit, že ne každý pokrok je krokem kupředu. Kdo si neváží toho, co tu mnohá desetiletí, staletí stojí a co dalo minulým generacím takovou práci vybudovat, znevažuje i práci svou.

Nejen pokrok je však to, co autora a samotného hlavního hrdinu tíží. Jiří Zizler konstatuje, že Květoslav a Gmünd vidí zásadní příčinu, která vyvolává chaos a entropii v moderním světě, ve ztrátě víry. „*(„kde končí zbožnost, začíná šílenství“, 169) jediné východisko ze současného marasmu pro ně představuje návrat k ideálu stavovského státu, kde má každý své místo a vládne sebeúcta a soběstačnost: „Musíme se obrátit zpět – udělat čelem vzad. Jinak zahyneme.“ (258)*“⁶³ Narážíme zde na téma víry, která, když se podíváme do

⁶¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Gotický román. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 127. ISBN 80-7182-124-1.

⁶² ZIZLER, Jiří. Miloš Urban: *Sedmikostelí* (Gotický román). In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 521-522. ISBN 978-80-200-1630-0.

⁶³ ZIZLER, Jiří. Miloš Urban: *Sedmikostelí* (Gotický román). In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 522. ISBN 978-80-200-1630-0.

české historie, byla příčinou mnoha politických problémů a konfliktů. Ať už se jedná o husitské války, či komunistický režim, který tvrdě bojoval proti křesťanství. Avšak v současné době se právě víra vytrácí, lidé přestávají věřit nejen v Boha, ale i v cokoli jiného. Pro mnohé se stávají podstatnými pouze materiální věci. Takové osoby jsou v knize trestány, a to drsnými masochistickými způsoby, jež jsou na druhou stranu skvěle promyšlené. Pachatelé chápou vraždění jako důmyslné umělecké dílo. Satiru můžeme spatřovat v tom, že představa vraždění za vyššími cíli je obhajitelná.

Zajímavostí na knize je její nový pohled na historii. Květoslav se nezajímá o tradiční dějiny, ale zajímají ho dějiny každodennosti. „*Zájem o každodenní život středověkých lidí dovádí Květoslava do blízkosti takových postav moderní historie jako Jacques Le Goff, Georges Duby či Fernand Braudel. Hledá nejenom smysl svého života, ale také "živou historii", takovou, která nebude uzavřena do mrtvé řeči statistik, nýbrž bude promlouvat jazykem literárním, tj. inspirujícím. Taková historie je úzce spojena nejenom s autorovým životem, ale také s historií a vzhledem města a potažmo i životem celé společnosti.*“⁶⁴ uvádí docent Ladislav Nagy.

Knih *Sedmikostelí* je interpretována různými způsoby. „*Sám autor se hlásí spíše ke klasickému realismu devatenáctého století a legitimnosti názorů svého hrdiny.*“⁶⁵ Bývá spojována i s postmoderní ironií a mystifikací.⁶⁶

7.5 Ochrana přírody

Dalším zcela odlišným dílem je kniha *Hastrman*. Autor zde barvitě popisuje krásu přírody v okolí hory Vlhošť v 19. století, kdy ještě nebyla zničena těžařskými společnostmi. V první části knihy ukazuje, jak byla krajina nádherná, jak byli lidé přírodě vděční a jak uctívali ji i její bohy. Vážili si každého koutu země a hlavně toho, co jim poskytovala.

Oproti tomu je část druhá orientovaná na kritiku dnešní společnosti a především na kritiku politiky, zaměřenou na životní prostředí. A kdo by mohl přírodu v naší zemi ovlivnit víc než ministr životního prostředí? Ten však svoji moc, kterou má ve svých rukou, nevyužívá

⁶⁴ NAGY, Ladislav. Urban, Miloš *Sedmikostelí*: Recenze. In: *ILiteratura.cz* [online]. 2003 [cit. 2017-12-11]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/10855/urban-milos-sedmikosteli>

⁶⁵ ZIZLER, Jiří. Miloš Urban: *Sedmikostelí*. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 523. ISBN 978-80-200-1630-0.

⁶⁶ Tamtéž.

tím správným způsobem. V knize stojí: „*Současný ministr životního prostředí škodí své zemi. Má to být velekněz nedotčené přírody, fanatický dogmatik s právem vetovat všechno, nač si vzpomene průmyslová, těžařská a energetická lobby, odmítnout všechno, co navrhne vláda a schválí parlament. Ministr životního prostředí musí hrát roli zeleného krále. Pokud ji hrát neumí nebo odmítá, pokud je podplacený, nedovtipný, neschopný nebo loajální jinému ideálu, musí být svržen ze svého trůnu a zkrácen o hlavu.*“⁶⁷ Tento citát naprosto vystihuje podstatu toho, co nám chtěl Urban tímto dílem sdělit. Apeluje na všechny, kdo rozhodují o budoucnosti naší krajiny. Popisuje nám, jaký by měl být správný ministr životního prostředí a jaká by mu měla být svěřena moc, kdyby svoji úlohu zastával zodpovědně. Pokud se tak nestane, je nutný trest – smrt, alespoň podle hastrmana.

Urban v díle ukazuje kontrast mezi hastrmanem, který vše řeší nedomyšleným zabíjením svých nepřátel, a Děťmi vody. Ti díky chytrému počínání dosáhnou lepších výsledků i bez násilí. Důkazem toho je i „sametová defenestrace“, při níž se nikomu nic nestane, jen ministr životního prostředí odstoupí ze své funkce a ještě před tím zruší těžbu na hoře Vlhošť. Autor naznačuje, že ač by si někteří vládní činitelé zasloužili smrt za svoje prohřešky, je lepší použít selský rozum a vypořádat se s nimi se ctí.

„*Texty vznikaly ze spisovatelova vzteku nad ničivými projekty „odporného dneška“*“⁶⁸, píše Alice Horáčková. V dnešní době jsou bohužel takové projekty na denním pořádku, tudíž je toto téma aktuální. Autor se snaží vyrovnat s nesmyslnou devastací přírody, která je neustále ničena proto, aby nebyl zastaven tok peněz do kapes „vyvolených“. Miloš Urban si to s těmi, kdo se přiživují na zkáze přírody, vyřizuje vlastním způsobem stejně jako v *PPP*.

Lubomír Machala konstatuje, že Miloš Urban v díle *Sedmikostelí a Hastrman* uvádí do vztahu minulé děje se soudobými a pokračuje v žánrovém synkretismu „...viz aplikaci gotického románu, národopisné idyly, popřípadě politického pamfletu. Nelze přehlédnout, že časem v Urbanových prózách narůstala ideová ambivalence, stále méně bylo zřetelné a jisté, zda jejich sémantické jádro má ironické parametry, nebo zda bylo míněno vážně.“⁶⁹

⁶⁷ URBAN, Miloš. *Hastrman: zelený román*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014, s. 266. ISBN 978-80-257-1162-0.

⁶⁸ HORÁČKOVÁ, Alice. Fabulátor Urban zápasí se vztekem. *Mladá fronta Dnes: Kultura*. 2001, roč. 12, č. 126, s. 17. ISSN 1210-1168.

⁶⁹ MACHALA, Lubomír. Ohlédnutí do minula. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 302. ISBN 978-80-200-1630-0.

8 Úvaha nad inspirací autorů

Důvodů, proč autoři vytvářejí satirická díla s politickou tematikou, je mnoho. Zda nám chtějí sdělit nějaké poselství, tím se budeme zabývat později. Nyní bychom se však zaměřili na inspiraci. Co je podnítilo k tomu, aby vytvořili dílo právě s politickým tématem?

U děl Michala Viewegha a Miloše Urbana je společný jeden podnět. Oba nesouhlasí se současnou českou politickou situací, ať už se jedná o činnost vlády jako takové, nebo působení v oblasti životního prostředí, či ve sféře stavby a renovace nových budov na úkor historické architektury.

8.1 Mafie v Praze a Mráz přichází z Hradu

U knih *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu* nemusel autor pro inspiraci daleko. Stačilo otevřít noviny, sledovat zprávy v televizi nebo si přečíst nějaký pikantní článek na internetu o nekalých praktikách za zdmi parlamentu. Korupce, lži, obviňování, „praní špinavých“ peněz, vyhrožování i násilí, to vše vedlo autora k tomu, aby napsal takové dílo, ve kterém si i politikou nedotčený jedinec položí otázku, zda se toto může dít i u „nás“. I přes to, že Michal Viewegh píše na začátku svých knih, že jde pouze o fikci, nejsou nám některé kauzy až moc povědomé? Postavy, které mají stejná jména jako ti, co je známe z televizních obrazovek a novin, až moc reálně vystupují z fiktivního světa a prolínají se s tím reálným. V poděkování v knize *Mafie v Praze* také stojí: „*Největší dík patří novináři Jaroslavu Kmentovi, který mi vyprávěl bezpočet znepokojivých příběhů ze zákulisí české politiky a jehož články v deníku MF DNES a faktografické knihy Kmotr Mrázek, Krakatice, Válka kmotrů a Svědek na zabití jsem s jeho laskavým svolením využil jako inspirační zdroj.*“⁷⁰

8.2 Paměti poslance parlamentu

Miloš Urban byl zřejmě inspirován podobnými podněty jako Viewegh. Poměry v parlamentu se autorovi nelíbí, tak se s nimi snaží vypořádat po svém (viz odstavec *Téma Oheň v parlamentu*). Stačilo dát dohromady pár „hloupých“ politiků, jednoho panice s ambicemi, vášnivou poslankyni, a vznikne nám sexy román, který zesměšňuje každého, kdo se pohybuje na půdě parlamentu. „*PPP jsou výsledkem dlouhodobě hromaděné frustrace z české politiky devadesátých a mileniálně zlomových let,*“⁷¹ uvádí sám Urban. Jeho inspirace

⁷⁰ VIEWEGH, Michal. *Mafie v Praze*. Brno: Druhé město, 2011. s. 11. ISBN 978-80-7227-313-3.

⁷¹ URBAN, Miloš. Jak jsem dal spálit parlament. *Host: Uvzlé věty*. 2008, roč. 24, č. 7, s. 2. ISSN 1211-9938.

se velmi podobá té Vieweghově. Urbanova politická satira se začíná objevovat už u knihy *Sedmikostelí*, avšak velmi skrytě a nenápadně. Následuje román *Hastrman*, kde více kritizuje a zesměšňuje polické poměry, ale v *Pamětech poslance parlamentu* už přímo útočí na ty, kteří v naší zemi o všem rozhodují. Dle Urbana většinou špatně, především za účelem většího zisku.

8.3 Hastrman

Když budeme hledat, co bylo inspirací autorovi zeleného románu *Hastrman*, budeme muset vzít v úvahu nejen devastaci přírody v oblasti severních Čech, která autorovi leží v žaludku, ale hlavně jeho vztek vůči lidem, kteří o ničení krajiny rozhodují. Jakub Patočka píše: „Urbanova motivace k psaní je, to jsem mu na základě mnoha květnatých a lakonických vyznání uvěřil, příbuzná základní motivaci ekologického hnutí.“⁷² Miloš Urban říká: „*Hastrman* je moderní variace na pohádku a mýtus. Byl jsem zoufalý ze stavu české krajiny, hlavně té na severu, v okolí České Lípy, kde se cítím být doma. Mohl jsem pochopit, že krajinu bezskrupulózně bagrovali komunisti, kteří mají smysl jen pro vlastní moc (a zřejmě bych to očekával i od vládních představitelů zemi třetího světa), u nás se ale toto drancování podle mého názoru mělo zastavit už v roce 1990.“⁷³

Nejen toto však mohl být popud. Všimněme si, jak nám autor podsouvá negativní názor na byrokracii a na úředníky. Když baron v druhé části knihy hledá, koho by potrestal za těžbu na Vlhošti, je stále posílán za někým jiným s výmluvou, že ten či onen je pouze loutkou, která v podstatě o ničem nerozhoduje. To je aktuální problém všech úřadů. Nikdo nechce být za nic odpovědný a nikomu se nechce řešit něco navíc. Tímto Urban kritizuje současnou byrokratickou dobu a poukazuje na její směšnost a nelogičnost. Proto i smrt románových úředníků je spíše komická než tragická. Tady můžeme vidět právě politickou satiru. Byrokracie a politika jdou totiž ruku v ruce a jedna bez druhé by snad nemohla ani fungovat.

8.4 Sedmikostelí

U *Sedmikostelí* není úplně jednoduché najít možnou inspiraci, protože i politická satira se v díle hledá těžko, přestože se pod povrchem skrývá. Dalo by se to označit za metodu „ledovce“. Autor nám sděluje pouze některé informace, ale to opravdu podstatné musíme číst

⁷² PATOČKA, Jakub. Bubáci pro nevšední časy. *Literární noviny*. 2001, roč. 12, č. 44, s. 9. ISSN 1210-0021.

⁷³ URBAN, Miloš. Jak jsem dal spálit parlament. *Host: Uvzlé věty*. 2008, roč. 24, č. 7, s. 2. ISSN 1211-9938.

mezi řádky a hledat na každé stránce my sami. „*Sedmikostelí se zpočátku jeví jako pastiš na staré příběhy s tajemstvím spojená se staromilskou poklonou staré Praze. Postupně se však rozevře do důmyslně komponovaného detektivního příběhu s historickým pozadím, do meditace nad smyslem pokroku a příběhu o konspiraci...*“⁷⁴, uvádí Ivan Adamovič. Právě pokrok mohl být tím podnětem, který vedl Urbana k napsání tohoto gotického románu. V dnešní době žijeme v uspěchané době, kdy bereme progresi a evoluci jako hlavní prioritu v každém odvětví vědy i v našich životech. Ale ne každý rozvoj může být krokem kupředu. Někdy i ohlédnutí zpět může znamenat ten správný počín.

8.5 Báječná léta s Klausem

U díla *Báječná léta s Klausem* je naopak inspirace téměř jasná. Nejenže Viewegh, používá a cituje přímo z knihy Václava Klause *Narovinu* a tím pádem přizpůsobuje text daným citátům, ale používá i jeho aféry a skutečné příhody, do kterých zapojuje hlavní hrdiny. Druhým podnětem, jenž mohl vést autora k napsání této knihy, je určitě i fakt, že první díl *Báječná léta pod psa* měl u čtenářů úspěch, a tak se pokusil o volné pokračování. To se sice neodehrává v době komunistické nadvlády, ale Viewegh je rozčilen, že stále žijeme v područí lži a intrik, a proto se snaží předat dál svůj nesouhlas pomocí ironie a satiry.

⁷⁴ ADAMOVIČ, Ivan. Urbanova hra s unaveným žánrem je velmi občerstvující. *Mladá fronta Dnes: Kultura*. 1999, roč. 10, č. 281, s. 18. ISSN 1210-1168.

9 Jména postav

V této části bychom se zaměřili na jména postav – na to, jak je autoři vymýšlejí, z jakého důvodu používají právě ta nebo ona a ukážeme si, jak jsou v textu důležitá. Jména postav jsou podstatnou součástí literárních děl, utvářejí určitý pohled na danou osobu, někdy nám pomáhají odhalit i určitý charakter, někdy nás naopak dokážou zmást. Jména, která nám přiblíží povahu člověka, jsou autory užívána například v pohádkách, kde už podle pojmenování poznáme, zda se jedná o kladnou či zápornou postavu. Někteří spisovatelé také rádi používají jména skutečných osob, nebo jejich zkomolené tvary. To je vidět i u našich tvůrců. Jindy mohou spisovatelé vybrat jména zcela náhodně, bez jakékoliv vnitřní či vnější podobnosti, tak zvaná „*lhostejná, avšak i tato lhostejnost má vypovídající funkci*.“⁷⁵ Různé typy využití jmen nám představuje i Daniela Hodrová, zmiňuje jména neutrální, historická, mluvící (*ta, která „se stávají součástí významového či zároveň zvukového systému díla nebo tak jako u schematizovaných typů svou charakterizační funkci extrémně zdůrazňují*⁷⁶), přezdívková, redukci jména i bezejmennost.⁷⁷ Dále také uvádí, že „*komická, satirická, parodická, ale také alegorická díla všech dob sémantiky jmen bohatě využívají, motivovanost jména patří k jejich základním znakům*.“⁷⁸

9.1 Jména v knize Paměti poslance Parlamentu

Nejen jména osob, ale například i názvy stran, jak nám ukazuje Miloš Urban v knize *Paměti poslance parlamentu*, mohou čtenáři leccos napovědět. Autor názvy lehce poupravil, ale je celkem zřejmé, o které strany se v daných případech jedná. *Sociálky* představují Českou stranu sociálně demokratickou, *Konzervy* je označení pro ODS, *Hybridi* tvoří koalici a název *Hnědí* patří komunistům. „*Komunistům se tak říkalo z recese, anebo proto, že jim kdysi rudá krev ztuhla už za Stalina...*“⁷⁹ píše Urban a dodává, že toto tvrzení pronesl Becher. Takto je v knize pojmenován předseda vlády zřejmě kvůli oblíbenému nápoji, tudíž to nemůže být nikdo jiný než Miloš Zeman. Není ani těžké uhodnout, kdo se skrývá za postavou Šedivky. Je to nástupce Miloše Zemana – Vladimír Špidla. Václav Klaus a jeho postava si od Urbana vysloužila jméno Varan – což není příliš líbivé pojmenování pro politika. Petr Nečas se nám

⁷⁵ HODROVÁ, Daniela. Jméno. In: *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 601. ISBN 80-7215-140-1.

⁷⁶ HODROVÁ, Daniela. Postava-definice a postava-hypotéza. In: *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 559. ISBN 80-7215-140-1.

⁷⁷ Tamtéž.

⁷⁸ HODROVÁ, Daniela. Jméno. In: *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 601-605. ISBN 80-7215-140-1.

⁷⁹ URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002, s. 12. ISBN 80-720-3405-7.

v příběhu objevuje pod jménem Cajtman, Stanislav Gross se jménem Princ a lobbista Šlouf se jménem Šoufl. Tady je vidět, jak si autor pohrává se slovy. Přemístí pár písmen ve slově a vznikne hanlivý název, kterým chce spisovatel poukázat na povahu nebo činy určité osoby. Autor používá reálné postavy, které pojmenoval podle, dalo by se říci, poznávacích znamení. U některých postav bychom mohli polemizovat, koho mají opravdu představovat, ale když se zaměříme i na jejich povahu a jejich jednání, je to zcela zřejmé. Je poznat, že autor vyloženě chce, aby bylo možné rozeznat, kdo je kdo. Tím dané osoby zesměšňuje a v tomto záměru se právě skrývá politicky laděná satira.

9.2 Jména v knize Mafie v Praze

V díle *Mafie v Praze* je se jmény nakládáno podobně jako u *PPP*. Postavy jsou reálné, ale jména mají upravená. Například jeden z hlavních protagonistů Darek Balík je ve skutečnosti lobbista Marek Dalík. Autor v tomto případě použil pouhou záměnu prvních písmen u jména i příjmení. Předlohu pro ministra vnitra Langrosse představuje Stanislav Gross. Zde opět hraje roli pouhá úprava příjmení přidáním písmen. Kmotr Mord představuje Romana Janouška, zvaného také Mazánek, Kolibřík či Kapitán (částečně i Tomáše Hrdličku, jak uvádí sám autor v knize *Mráz přichází z Hradu* sám autor). Viewegh zde užil metonymií. Na základě souvislostí – podobných činů a vlastností, pojmenoval postavu románu tak, že si pod jménem Mord, představíme ihned zápornou osobu. Radek John byl předlouhou pro televizního reportéra zvaného Kokta. Zde autor volí opět jméno, ze kterého bude mít čtenář záporné pocity. U postavy Borise Vítka Viewegh vyměňuje první písmeno u jména i u příjmení, které ještě nepatrně upravil, čímž vzniklo jméno dalšího politika – Víta Bárty. U Ondřeje Valounka spisovatel vyměnil pouze první písmeno na začátku příjmení a stává se z něho „kmotr ODS“ Ondřej Palounek. Primátora představuje Pavel Bém, u kterého si Viewegh zvlášť nebere servítky. „...avšak lítostivě přitom hleděl na lesklé dámské kalhotky Victoria Secret ve vedlejší přihrádce. Žádné prádelko dnes bohužel nepřicházelo v úvahu.“⁸⁰ Autor zde nevolí výsměch Primátorovi tím, že by mu dal jméno, kterým by se mu vysmíval, ale rovnou volí jinou formu posměchu. Mocné muže s takto vysokým postavením oblékne do ženského spodního prádla, takže Primátora už nelze brát vážně a čtenář ho chápe spíše jako směšnou, až trapnou postavu. Ras je drsný zabiják a podle toho se i jmenuje. Ras se dříve nazýval muž, jehož řemeslem bylo zabíjení zatoulaných zvířat a likvidaci již zahynulých. Autor ho pojmenoval metaforicky, protože Ras vlastně také v díle zabíjí „ty, co překáží“.

⁸⁰ VIEWEGH, Michal. *Mafie v Praze*. Brno: Druhé město, 2011, s. 150-151. ISBN 978-80-7227-313-3.

V knize samozřejmě vystupují i hrdinové smyšlení, a to hlavně proto, aby se dílo přiblížilo fikci.

9.3 Jména v knize *Mráz přichází z Hradu*

Ve druhém díle *Mráz přichází z Hradu* se setkáváme se stejnými postavami jako v prvním, avšak autor zde používá skutečná jména reálných lidí. Už se nesnaží maskovat literární postavy za různé přezdívky či zašifrovaná jména. Na začátku knihy otevřeně popisuje, kdo představuje koho a tím dává najevo, že už se nechce schovávat za literární text, ale snaží se záměrně čtenáři otevřít oči. Přestože uvádí, že jde o výslovnou a jednoznačnou fikci, bystrý čtenář objeví v jeho díle skutečné události a známá fakta. Oproti prvnímu dílu zde hraje podstatnou úlohu Václav Klaus, kterého Viewegh staví do role homosexuála, čímž ho zesměšňuje i bez použití příhodně zvolené přezdívky. Stejně jako v předchozí knize vystupují drsní zabijáci se jmény, jež k nim opravdu sedí. První z nich se jmenuje Brutál a je jasné, že jeho jméno odpovídá i jeho charakteru agresivního, surového muže. Další je nazýván Strašák a opět je zvoleno jméno, které v každém vzbudí pocit děsu, ještě než se s ním vůbec setká.

9.4 Jména v knize *Báječná léta s Klausem*

V *Báječných létech s Klausem* je tomu podobně jako v předchozí knize. Autor využívá v příběhu smyšlená jména u představitelů hlavních hrdinů. Jsou to postavy z prvního dílu *Báječná léta pod psa*, ale zde jsou pouze dospělejší (starší). V pozadí příběhu se objevují reálné osoby. Hlavním protagonistou, který je symbolem celého díla, je Václav Klaus, ke kterému má autor zjevný odpor. Další skutečnou postavou je Jana Bobošíková a Antonín Zelenka (viz. Téma Václav Klaus). Viewegh toto dílo pojímá méně „drasticky“ než ta předchozí. Ač je zřejmé, že je kniha politicky satirická, převažuje hlavně fikce a smyšlené příběhy hlavních hrdinů. Autor nepojmenovává Klause přezdívkami, ani neupravuje jméno, protože usuzuje, že se zesměšňuje sám svými činy a názory, tudíž není potřeba ani vtipná kamufláž. Dle autora je zřejmě směšný sám o sobě.

9.5 Jména v knize *Hastrman*

Stejně jako se *Hastrman* liší svým dějem od ostatních knih, které v této práci porovnávám, tak i postavy jsou jiné. Nejen že Urban používá mytickou bytost, která představuje vládce vody, on navíc tuto postavu rozdvojlil. Baron Johann Salmon de Caus má

dvě osobnosti. První představuje, jak už by nás i podle jména napadlo, zámožného a urozeného muže, který ale tají, kým je ve skutečnosti. Skrývá se v něm zelený mužíček – hastrman, což je postava druhá, která nemá problém pro dobro věci vzít do rukou i životy jiných lidí a ukončit je. Důležité je si všimnout protikladu – baron a hastrman. Už pouze z jejich pojmenování na nás působí oba úplně opačně. Baron de Caus je jméno hodné úcty, charismatické a urozené. Pojmenování hastrman působí děsivě, tajemně a svým způsobem i vražedně. Může nám připomínat i Erbenova vodníka. Ještě důležitější však je povšimnout si shody, kterou skrývá baronovo slovo Salmon, které ve francouzštině znamená losos, tedy ryba, která má společného s hastrmanem více než pouhý domov pod vodou. Hra se slovy však nekončí. *Cause* znamená „příčinu či *causere* – mluvit, tedy jednak hybatel dění, jednak ten, kdo vypráví.“⁸¹ Protože hastrman je sám nejen hlavním hrdinou, ale i vypravěčem, je zřejmé, že toto jméno nemá náhodou. V příběhu se vyskytují i další postavy se smyšlenými jmény, které jsou cíleně použité. Ze jména Katynka je cítit prostota venkovského děvčete. Deminutivum jejího jména nám zobrazí její křehkost a jemnost, avšak pouze tu vnitřní, jinak je to děvče plné síly – podobně jako Bára v povídce *Divá Bára* od Boženy Němcové. V první části knihy se objevují pouze fiktivní postavy, zato ve druhé, která se odehrává ve 20. století, se objevují osoby připomínající nebo napodobující ty reálné. Petr Matoušek uvádí, proč a jakým způsobem Urban zakomponoval reálné postavy do příběhu a dodává, že se mu nevyvedl směr a míra zlosti, která je příliš konkrétní. „Konkrétnější, než utopie obvykle bývají, a také méně tvárnější než sám odcházející hlavní protagonist. *Odchod z anglistické židličky nakladatelství Mladá fronta, za kterým stojí kapitálové hrátky „lepší české společnosti“, byl pro Urbana zraňující a jeho pachatele lze najít za jmény osob, které hastrman ve svém ochránářském rauši krágluje. Shodou okolností jsou to místy i jména těch nadutých šašků, kteří se v polovině minulé dekády za vydatné podpory modré státostrany snažili potříit ekologii tím, že jí nasadili psí hlavu ekoterorismu.*“⁸² Také postava mladého ekologa Tomáše Mora nám může připomínat jeho možnou předlohu, a to spisovatele Thomase Mora, autora *Utopie*. Tomáš se snaží zlepšit svět i systém, na jakém dnešní doba funguje, což je i hlavním tématem zmiňované knihy – vytvořit ideální stát. Právě tento mladík je hlavním vedoucím organizace Děti vody, která nám může připomenout existující organizaci Děti Země, jež se snaží „chránit přírodu a životní prostředí člověka a posilovat pouto mezi lidmi a krajinou.“⁸³ Proč autor

⁸¹ MINDEKOVÁ, Iveta. Miloš Urban: Hastrman. In: *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 396. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

⁸² MATOUŠEK, Petr. Utopie utopená v pomstě. *Host: Kritika*. 2001, roč. 17, č. 8, s. 10-11. ISSN 1211-9938.

⁸³ Děti Země [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <http://detizeme.cz/>

zvolil právě vodu místo země je celkem jasné, neboť tento živel je hlavním symbolem celého díla. Na konci také zajímavě využil obměnu dosavadních úředníků. Nejen svými názory, ale i svými jmény by měli předznamenávat změnu k lepšímu. „*Na místo Mastila byl jmenován doktor práv jménem Novák, na místo Kostryby (opět zajímavě řešené jméno, které symbolizuje to, co zbyde z ryb, pokud budeme přírodu stále devastovat) nějaký Novotný, ... inženýr Nový, ... paní Novosibirská, ... inženýr Novopečený, ... nadstrážmistr Neumann...*“⁸⁴ Autor tímto naznačuje inovaci, která je symbolizovaná slovem „nový“, což by se dalo považovat za určitou metaforu.

9.6 Jména v knize Sedmikostelí

V této knize zachází autor se jmény trochu jiným způsobem, než u předchozích knih. Hlavní hrdina Květoslav Švach, vystupuje ze začátku pouze jako pan K., což nám může připomenout Josefa K. z Kafkova *Procesu*. Jde o to, že se hlavní hrdina za své jméno stydí, a proto ho neuvádí. Autor se snaží vytvořit tajemnou atmosféru kolem celého příběhu a i díky utajenému jménu se mu to daří. Čtenář si stále pokládá otázku, co se vlastně pod zkratkou K. může skrývat. Jménem Švach Urban nejspíše poukazuje na německé slovo *schwach* – slabý. Na první pohled se nám může jevit jako slabý, ale jeho schopnosti, kdy vidí do minulosti, slyší hlasy a dozvídá se, jak vše doopravdy bylo, jsou určitou formou vyvolení.⁸⁵ Bezpochyby dalším zajímavě zvoleným jménem je jméno Rozeta – *la rossete* znamená ve francouzštině růžička. Stejně jako v *Hastrmanovi* volí Urban jména, která nám něco symbolizují. Růže je považována za symbol „*nebeské dokonalosti i pozemské náruživosti*“⁸⁶. Navíc si všimneme shody, že jméno Květoslav v sobě skrývá kořen slova květ a Rozeta je v překladu vlastně květina. Předlohu pro Matyáše Gmünda představují dva stavitelé Svatovítského chrámu – Matyáš z Arrasu a Petr Parlér ze švábského Gmündu.⁸⁷

⁸⁴ URBAN, Miloš. *Hastrman: zelený román*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014, s. 312. ISBN 978-80-257-1162-0.

⁸⁵ ZIZLER, Jiří. Miloš Urban: *Sedmikostelí* (Gotický román). In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 521. ISBN 978-80-200-1630-0.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

10 Charakteristika postav

V této části práce se budeme zabývat charakteristickými rysy hlavních protagonistů. Podíváme se, jak vystupují kladné a jak záporné postavy, zdali je na první pohled znát, která je která, nebo jaký způsob maskování autoři používají, či se povaha postav odkrývá postupně. Zaměříme se hlavně na ty osoby, které určitým způsobem ovlivňují dílo, takže některé méně podstatné uvádět nebudeme. Inspirací nám byly myšlenky Daniely Hodrové, která rozděluje postavy na dva typy – postava-definice a postava-hypotéza. „S „*hotovostí*“ *postavy-definice* souvisí absolutní předvídatelnost chování postav, které je plně či dostatečně v souladu s literárním psychologismem a tradičním pojetím určitých lidských a sociálních typů. Naopak k postavě-hypotéze míří takové postavy, jejichž nepředvídané chování se ocitá v rozporu s psychologickými a tradičně literárními předpoklady, je plně zvrátů, neočekávané.“⁸⁸

10.1 Postavy v knize Báječná léta s Klausem

V tomto díle se nejedná o klasické střetnutí dobra a zla, ale přece jenom zde můžeme najít kladné i záporné hrdiny. Václav Klaus je tím záporným, přestože v díle nevystupuje přímo, ale prostřednictvím své knihy Narovinu, dále televize nebo novin. Kvidova matka je na rozdíl od něho typicky kladnou postavou. Tato obětavá žena, která pro rodinu udělá cokoli, dokonce zaměstná manžela jako svého řidiče, jen aby měl práci. Představuje silnou emancipovanou ženu, která se umí postarat o rodinu a i ve zralém věku se nebojí změny. Kvido má zvláštní charakter. Čtenáři je sympatický i přes bohémský život, protože vystupuje jako dobrý otec, kterého nakonec začne uznávat i jeho dcera Anička. Zajímavými postavami jsou synové Kvidova bratra Paca – Marco a Pavo. Jsou to dva nezvladatelní malí rošťáci, kteří si svými vtipky a lumpárnami získávají své fanoušky. Děda, starý morous, je obrovským obdivovatelem Václava Klause. Má svůj názor a nezmění ho za žádné situace, i kdyby byly argumenty jakkoliv silné. Má roli důležité postavy v díle, jelikož vysvětluje možné varianty, proč jsou někteří lidé zapřisáhlými příznivci Václava Klause. Děda je v politických konfrontacích protivníkem Kvida a Paca. Babička Věra vystupuje v příběhu jako stará zmatená dáma, která nakupuje drahé a zbytečné věci. Zde je vidět, jaký negativní vliv může mít nová doba na lidi, kteří se už v moderním světě nevyznají a jsou v něm dezorientováni.

Viewegh i v této knize volí postavy, do kterých se čtenář ihned vžije, nebo mu připomínají někoho ze svého okolí, tudíž mu jsou blízké. To, že se spisovatel snaží zavděčit

⁸⁸ HODROVÁ, Daniela. Postava-definice a postava-hypotéza. In: *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 557. ISBN 80-7215-140-1.

všem, je mu často kritiky vyčítáno, avšak v této práci není záměrem bádát, jestli je to správné či ne. Důležité je konstatovat, že postavy a jejich chování jsou určitým způsobem ovlivněny Václavem Klausem. U dědečka je to zcela zřetelné – vystupuje jako postava, která slepě obdivuje Klausovy kroky. Autor se snaží vzbudit ve čtenáři dojem, že ten, kdo předsedu vlády podporuje, musí být zaslepený. Například další členové Kvidovy rodiny působí opačným dojmem, jsou na druhém břehu než dědeček. Jsou to protagonisté, kteří se snaží ukázat objektivní náhled na politické problémy, za kterými podle autora stojí právě předseda vlády Václav Klaus.

10.2 Postavy v knize Paměti poslance parlamentu

Miloš Urban zde zvolil zajímavé povahové vlastnosti všech důležitých aktérů. Hlavní postava je beze jména. Je to mladý pětadvacetiletý politik, který má vysoké kariérní ambice. Nebojí se promluvit proti jiným politickým stranám, zato u žen se mu vůbec nedaří. Má nulové sexuální zkušenosti – je panic. Z pasáží, kdy se pokouší toto změnit, cítíme spíše trapnost. Například nervozitu může čtenář vnímat z jeho přerěknutí: „*„Jaká frekvence...“ pohnula pávní nahoru a dolů, aby se lépe uvelebila, „ti nejlíp vyhovuje?“ „Evropná svobodka, zachraptěl jsem.“*“⁸⁹ Spletl si název Svobodné Evropy, čímž na dámu zapůsobil komicky a sám sebe tím zesměšnil. Nebo z následující ukázky opět vyplývá autorův záměr naznačit charakter hlavního protagonisty tak, aby působil vtipně až trapně: „*...otočila se ke mně a dala mi pusú. Do oka se mi zabodl její nos ... Musel jsem se z tohoto polibku vzpamatovat. Pálilo mě oko.*“⁹⁰ V těchto chvílích pozorujeme jeho nemotornost a nezkušenost, které ale kontrastují s jeho ambiciózními postupy v parlamentu. Další postavou je Eliana, krásná, svůdná poslankyně, která má až moc ráda oheň. Jeho motiv prostupuje celým příběhem a doprovází ji na každém kroku ať už jako koktej Molotov, krb, svíčky, plynojem, či její červený mercedes. Eliana je nevypočitatelná a její milenec nikdy neví, co od ní může čekat. V politice je velice temperamentní a nebojí se projevit názor, ani se neobává konfliktu s jinými politiky ze své nebo z opoziční strany. To se jí však vymstí. Navenek působí jako silná žena, jež si jde tvrdě za svým, avšak v soukromí odhaluje i své slabosti. Tou největší, ale možná i její silnou stránkou, je oheň. Dalo by se říci, že je jím posedlá. Autor se zřejmě snaží poukázat na to, že přílišný zájem o určitou věc může zapříčinit nezdravou posedlost, která může vést, stejně jako v tomto případě, ke zkáze. Pro Elianu to však má význam spásy. Eliana by byla skvělou političkou, kdyby se nenechala unést tímto

⁸⁹ URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002, s. 78. ISBN 80-720-3405-7.

⁹⁰ Tamtéž s. 28.

bláznovstvím, které ji vlastně v konečném pohledu zesměšňuje, jelikož z ní dělá pouhou bláznivou ženu.

Urban využívá i symboly barev jako určitý způsob prezentace charakteristiky politických stran a jejich zástupců. Zařazujeme je do této kapitoly proto, že v tomto díle jsou barvy podstatnou součástí celého příběhu. „*To má být socdem kravata?*“ zavrčel. „*Aby ses neuškrtil.*“ *Zvedl jsem si před oči vázanku a s překvapením zjistil, že je perleťově bílá, s malinkými modrými rybičkami, co požívají jedna druhou. Nevzpomínal jsem si, že bych si něco takového kdy koupil. Rychle jsem ten pravičácký šmejda sundal a nahradil ho lidovou rozhalenkou.*“⁹¹ Úryvek nám ukazuje, jak barvy oblečení přiřazují politiky k určité straně, což je patrné i na této ukázce: „*Seděl jsem mezi svými Sociálkami. Mezi pánskými šedými obleky s červenými, nachovými, cinobrovými, magentovými, šarlatovými a purpurovými kravatami, mezi dámskými kostýmy barev a doplňků všech odstínů mezi růžovou a fialovou. Já měl kravatu s motivem cihlové zdi, suvenýr z maďarského koncertu skupiny Pink Floyd. O kus dál seděli Hybridi, barevně pestří a nevyhranění. Za nimi seděla početná skupina Konzerv, modří muži a ženy s vázankami a doplňky do běla, do černa a do šeda. Na druhou stranu od nás seděli Hnědí, hnědí od hlavy k patě.*“⁹² Na tomto příkladu si můžeme všimnout ironie. To, že se politici oblékají podle barev strany, do které patří, je směšné. Urban poukazuje na omezenost politického myšlení. Hlavní hrdina si dokonce musí sundat kravatu, jen aby nebyl řazen k jinému politickému hnutí. Opět zde objevujeme satirické prvky.

10.3 Postavy v knize Sedmikostelí

Květoslav Švach je introvert, kterému se v životě téměř nic nedaří. Je to postava, která nesnáší současnost, ale bohužel v ní musí žít. „*Švach nevystojí kolektivitu, stádní masovost konzumní éry s její brutalitou, machismem a procesem všeobecného hloupení; „odmýšlím dvacáté století“ zůstává jeho žitým krédem.*“⁹³ Hledá smysl své existence. Jako student historie neobstojí, protože se nechce historii nadřazovat, ale spíše ji jen pozoruje a objasňuje. Ani jako policista se neosvědčí. „*Nepřijímá paradigma moderního racionalismu a přináší důraz na hlubinný vzhled, citovost, intuici, tj. na měkké, ženské charakteristiky a principy. Podobně „žensky“ vnímá i samotnou Prahu.*“⁹⁴ Čtenář ho vlastně už od samého začátku

⁹¹ URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002, s. 51. ISBN 80-720-3405-7.

⁹² Tamtéž s. 41.

⁹³ ZIZLER, Jiří. Miloš Urban: *Sedmikostelí* (Gotický román). In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 521. ISBN 978-80-200-1630-0.

⁹⁴ ZIZLER, Jiří. Miloš Urban: *Sedmikostelí* (Gotický román). In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 521. ISBN 978-80-200-1630-0.

vnímá jako člověka, jenž vybočuje ze společnosti, jako někoho, kdo odsuzuje sám sebe a tím pádem ho my jako čtenáři tak bereme. Počítáme s tím, že jeho osudem je být „jiný“ než ostatní, vymykat se, a i když zjišťujeme, jaké má zvláštní schopnosti, autor je popisuje takovým stylem, že je stejně vnímáme spíše negativně stejně jako Švach, který ze svého daru není zrovna nadšený. Když si všimneme, jak Švach popisuje svoje starosti z mládí, uvědomíme si, že hlavního protagonistu nelitujeme, jeho osud je spíše tragicky komický. Zde si můžeme všimnout satirických rysů – posměch a ironie. Čím více hrdina upozorňuje na svoji odlišnost, tím více se shazuje.

Postava Matyáše Gmünda je protikladem Květoslava, neboť je velice konzervativní. Přichází do Prahy za účelem obnovení několika gotických kostelů z doby Karla IV., které vytvářejí na Novém Městě pražském takzvané Sedmikostelí. Je to postava působící celou dobu kladně, ale na konci příběhu se dozvídáme, že vlastně on je viníkem všech vražd. Patří totiž do tajného spolku, který si klade za cíl obnovit staré časy a potrestat ty, kteří se snažili zničit posvátné město. I přes to, že ho čtenář vidí jako vraha, on sám sebe vnímá jako hrdinu, který zachraňuje Nové Město. V tom je právě skrytá ironie, kterou nám autor odhaluje paradoxy rozdílného vnímání reality. Urban si hraje s vnějším vzhledem Gmünda – *„Byl velmi vysoký, musel mít přes metr devadesát, ale vytáhle nepůsobil – jeho šířka téměř vyrovnala výšku. Svým neobyčejným objemem a jakousi zvláštní hladkostí povrchu kabátu, nejvíce ovšem neměnností výrazu v masitém obličejí, připomínal oživlý sarkofág egyptské mumie, samozřejmě až na ten klobouk a vycházkovou hůl, jež upomínala na devatenácté století.“*⁹⁵ Autor Gmünda líčí jako inteligentního, elegantního, moudrého, postaršího muže, který je naprostým protikladem Švacha. Je to však vrah, tudíž z čistě morálního hlediska je Švach lepším člověkem, i když je popisován jako outsider, který pokazí vše, co mu přijde pod ruce. Autor se snaží vytvořit mezi postavami velký kontrast, aby vynikla ironie a komičnost každého z nich. Prunslík, pomocník Gmünda, je už podle vzhledu řazen do podobné kategorie jako Švach, tedy do skupinky neoblíbených. Je možné, že se zde autor snaží parodovat mocné muže, kteří ač vypadají důstojně, skrývají děsivá tajemství. Každý takový pán potřebuje hloupého sluhu – pouhou loutku, která bude odvádět pozornost. Takovou roli má právě Prunslík, který svým dětinským chováním a žárlivostí odvádí pozornost od sadistického vraha.

Tajuplná postava Rozety je obklopena záhadami a tajemstvím do té doby, než jsou na konci odhalena. Švach je do ní zamilovaný, ale zjišťuje, že má poměr s Gmündem. Když se

⁹⁵ URBAN, Miloš. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. s. 65-66. ISBN 978-80-257-1163-7.

v příběhu objeví, čtenář je zmatený a napjatý. Urban se zároveň snaží zapojit v těchto situacích erotický podtext, který je však spíše trapný a to především pro Švacha, když třeba zahlédne Rozetu nahou v koupelně. Opět zde můžeme objevit ironii – Rozeta je celou dobu vnímána jako krásná, tajuplná dívka. Nakonec se dozvídáme, že trpí bulimií a celý obraz, který si o ní čtenář po celou dobu tvořil, zmizí. Plukovník Olejář je, dalo by se říci, nezajímavou postavou, na které je pozoruhodné pouze to, že mu teče z uší černá tekutina. Urban představuje čtenáři typického policistu „byrokrata“, který je pouhou loutkou, stejně jako byli loutkami úředníci v *Hastrmanovi*. V obou případech jde o zesměšňování „důležitosti“ úředníků či policistů, tudíž se jedná o jasnou satiru.

Také by bylo vhodné upozornit na ironii ve způsobu, jak jsou vražděny jednotlivé postavy. Každá je vlastně zabita pomocí nějakých symbolických předmětů, které pro ně byly typické. To dodává románu opět satirické rysy.

10.4 Postavy v knize *Hastrman*

Charakteristika postavy barona (hastrmana) nebude jednoduchá hlavně proto, že je to postava rozdvojená. Ač je to vrah, nemůžeme říci, že by to byla typicky záporná osoba, jelikož jeho vraždy mají vyšší smysl, čímž se i sám obhajuje. Chce napravit a potrestat společnost za to, co napáchala. V první části postupně začíná v baronovi převažovat lidskost nad hastrmanstvím. Vidíme, jak se mění, jak chce pomáhat lidem a že dokonce miluje. Ve svém nitru bojuje s rozporem dobra a zla. Ve druhé části je hastrman spíše zápornou postavou, která zabíjí všechny, kdo si to podle něho zaslouží. Z knihy je cítit zmatenost, hledání sama sebe, stejně jako v *Sedmikostelí*, kde se Švach také hledal. Petr Matoušek popsal tuto rozpolcenou osobu takto: „*Zelený Johann Salmon de Caus totiž zosobňuje jednak úhledného démona z pozitivistického devatenáctého století, spravedlivého pána a rozmnožitele panství, který coby znechucený liberál z rodící se Bildungsbürgertum zmatenému světu nad vodní hladinou poděkoval a odešel do ústraní najít harmonii a popaktovat se s chudinou, jednak je polidštěným strašidlem plným vnitřních pochyb a naprosto neromantického rozervání. Ač všemocný, straší ho podvodní běsy, takže se „někdy otřese“ a rozdvojí na Jekylla a Hyda.*“⁹⁶

Katynka, krásná vesnická dívka, je vůdkyní mládeže. Společně vykonávají rituály na oslavu matky přírody. V díle působí jako jakýsi magnet, jenž k sobě všechny přitahuje, ať už

⁹⁶ MATOUŠEK, Petr. Utopie utopená v pomstě. *Host: Kritika*. 2001, roč. 17, č. 8, s. 10. ISSN 1211-9938.

vrstevníky, zdejšího faráře, učitele nebo samotného hastrmana. V první části knihy je Katynka smutná kvůli smrti svého milého. Ve druhé části je znát, že se Katynka objevila (našla sama sebe) a že se jí v současnosti líbí více než v 19. století, a tudíž je i spokojenější. Páter Fidelius je opravdu zvláštní postava, není ani kladná, ani záporná, a na čtenáře působí podivným dojmem. Tajně miluje Kateřinu, a proto vyřeže dřevěnou erotickou sochu panny s její podobou. Podstatné je dodat, že farář představuje symbol víry. Na rozdíl od něho je tu postava učitele Vovese, který znázorňuje symbol rozumu, a na rozdíl od většiny vesničanů není věřící, ale i přes to se účastní všech svátků zřejmě kvůli Katynce, kterou také miluje. Ve druhé části se setkáváme s postavou Tomáše Mora. Je to bystrý mladý chlapec s vysokými ambicemi a touhou zachránit přírodu. Vystupuje jako typicky kladná postava, která vlastně vše zachrání a díky ní příběh končí happyendem. Urban má své postavy do detailu promyšlené stejně jako v *Sedmikostelí*, kdežto Viewegh nejde tolik do hloubky a čtenář tedy nemusí tolik přemýšlet.

Jak si můžeme všimnout *Hastrman*, *Sedmikostelí* i *Paměti poslance parlamentu* mají podobného hlavního hrdinu. Jedná se vždy o jedince, který se liší od ostatních. Je izolovaný od společnosti, má svůj vlastní svět. Sám sebe ztrapňuje ať už tím, že si hraje na ekoteroristu, nebo není schopen udržet si práci u policie či je sexuálně nezkušený. Ve všech těchto případech mají protagonisté společné to, že vybočují. Autor jim ale tuto odlišnost kompenzuje například nadpřirozenými schopnostmi, vidinami do minulosti, či láskou krásné ženy.

10.5 Postavy v knize Mafie v Praze

Lobbista Darek Balík je na tom psychicky velice špatně. Jeho život ztratil smysl a on se utápí v alkoholu a sebelítosti. Má strach nejen z vlastní smrti, ale i ze života. Viewegh používá tuto osobu, aby ukázal, že i muž, který byl zprvu úspěšný, může kvůli nečestnosti a špinavým praktikám spadnout úplně na dno. Ač je to záporná postava, člověk má spíše nutkání ho litovat, než nemít rád. Viewegh ho tímto zesměšňuje a dělá z něho politickou trosku doplácující na svoje nečestné činy.

Jeho dcera Diana je oproti němu inteligentní, krásná a poctivá. Své zásady nezmění, ani když ji vydírá ruská mafie. Vystupuje jako opak svého otce. Když byla malá, tatínek je opustil a ona mu to nemůže zapomenout. Možná i proto se snaží nejtít v jeho šlépějích, ale dokázat, že je lepším člověkem než otec. Marek Konwicki je sportovec pracující jako sportovní redaktor. Poté, co pozná Dianu, zamiluje se do ní a díky nim vše dobře dopadne, jelikož společně přijdou na kloub záhadě s tajnými informacemi. Marek je typickou kladnou

postavou, je to čestný muž. Snaží se vyřešit zločin společně s novinářem z MF DNES Alexandrem Lounským, což je rovněž kladná postava jako Marek. Snaží se být za všech okolností objektivní a spravedlivý. Je zapálený pro svoji práci, obětuje jí všechn svůj čas, jen aby vše vyřešil. Do skupiny „zachránců“ patří ještě Plukovník, který má roli roli velkého šéfa. Je to policista – vysoké hodnosti, jenž je jako jeden z mála nezkorumpovaný. Je další kladnou postavou románu. Radek Staněk a Zuzana jsou policisté, kteří opravdu pomáhají a chrání a patří také do kategorie kladných hrdinů. Ti tvoří jednu velkou skupinku, ještě spolu s detektivem Hruškou z Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu, která se pokouší vyřešit smrt Darka Balíka a její okolnosti. Představují jakési dobro, ale další protagonisté jako politici a zkorumpovaní policisté, o kterých se zmíníme dále, jsou naopak zlo. Vlastně se jedná o klasický souboj dobra a zla, kde dobro našťestí prozatím vítězí.

Záporných protagonistů je v díle mnoho, například kmotr Mord, kterému se také přezdívá Lord Voldemort, velký boss, jenž „vládne“ celé Praze. Bojí se ho i ti nejmocnější politici. Je o něm známo, že zásadně nekomunikuje s novináři. Tím okolo sebe vytváří tajemno, které samozřejmě v lidech vyvolává strach, a on chce, aby se ho všichni báli. Dále jsou tu politici jako Stanislav Langross, Boris Vítek a další se svými stoupenci. Záporná postava, Luděk, který dříve pracoval s Hruškou pod vedením Plukovníka, ale odešel kvůli „*bezmoci z toho, že je vedení policie nejenže nepodrží, ale často jde dokonce proti nim*“⁹⁷, a přidal se na druhou stranu zákona. Viewegh tuto postavu využívá, aby poukázal na začarovaný kruh, který vzniká tím, když mají policisté „svázané ruce“ a i přes důkazy nemohou zločince zatknout. Raději přejdou na scestí, protože je to jednodušší a vydělají si více peněz. Tyto postavy mají jedno společné a to autorovu zášť. Viewegh ani nemusí popisovat dané osoby, stačí, že je zobrazuje v určitých situacích, a čtenář si na ně udělá svůj vlastní názor. Když se například primátor nemůže rozhodnout, jaké manžetové knoflíčky si vezme, jestli to budou ty zdobené brilianty za 105 800 Kč nebo decentnější za 36 600 Kč. Viewegh ho zesměšňuje tím, že mocnému muži dává povahový rys nerozhodnost, kterou by určitě neměl takový chlap disponovat, a zároveň když uvádí přesné částky, upozorňuje na úplně jiné finanční možnosti Primátora od obyčejných lidí.

10.6 Postavy v knize Mráz přichází z Hradu

Jelikož v této knize vystupují téměř stejné postavy jako v předchozí, je pouze nutné dodat, že se žádná z postav radikálně nezměnila. To znamená, že z kladných hrdinů se nestali

⁹⁷ VIEWEGH, Michal. *Mafie v Praze*. Brno: Druhé město, 2011. s. 133. ISBN 978-80-7227-313-3.

záporní a ze záporných se nestali kladní. Pouze Marek Konwicky prochází menší proměnou, už není bláznivě zamilovaný do Diany, spíše se zabývá prací a jejich vztah kvůli tomu chřadne. Toto může být Vieweghův záměr ukázat čtenáři, jak moc může nejen žurnalistika, ale i jiná zaměstnání postupně pohltit člověka na úkor jeho rodiny. Kdo je v této knize nový, je prezident Václav Klaus. Je vyličen jako homosexuál a Viewegh si nebere servítky. Popisuje vtipně momenty, ve kterých prezident například souloží. „*„Match ball!“ zapiš! Největší Čech chvíli před tím, než se udělá.*“⁹⁸ Snaží se ho čtenáři představit jako trapnou politickou figurku, která ač navenek působí reprezentativně a konzervativně, v soukromí homosexuál, se tajně schází s Vladimírem Putinem a vysmívá se celému českému národu. Toto je přesný rys politické satiry – zesměšnění politika za pomoci představení jeho zvráceného charakteru. Další podstatnou postavou je Lenny, milenec Václava Klause, který je do něho bezhlavě zamilovaný. Píše si tajný deník, do kterého si poznamenává všechny své zážitky s „Největším Čechem“. Je naivní a důvěřivý, což se mu vymstí, když ho Klaus nechá zavraždit. Viewegh v tomto případě zapojuje do díla předsudky. Kdo je gay, ještě samozřejmě nemusí mít „ženské“ vlastnosti a nemusí být ani na první pohled jeho orientace poznat. Autor zde představuje Lennyho jako rozpolceného, zamilovaného a zženštilého, aby scény mezi ním a Klausem byly ještě více komické. Jeho kamarádka Kristýna je velmi zajímavě pojatou postavou. Nejen že hraje důležitou roli ve vyšetřování smrti Lennyho, ale Viewegh si pohrál i s její osobností – je to bývalý muž, který se nechal předělat na ženu. Další extrém, který dělá z celého díla satirický román. Brutál a Strašák mají hrozivá nejen jména, ale i charakter, jak zjistíme hned na začátku knihy, kdy zapálí bezcitně bezdomovce a ještě u toho pronáší hlášky typu „*Špína týhle země ... Dělej! Vypal ten vřed!*“⁹⁹. Autor ani nemusí jejich povahu žádným způsobem popisovat, protože vyplyne ze situace.

⁹⁸ VIEWEGH, Michal. *Mráz přichází z Hradu*. Brno: Druhé město, 2012, s. 16. ISBN 978-80-7227-324-9.

⁹⁹ Tamtéž.

11 Prostředí

V této kapitole se budeme zabývat místy, kde se daná díla odehrávají. Prostředí je určitě důležitou součástí každé knihy, ovlivňuje pohled čtenáře. Pokud se děj odehrává na hřbitově, působí na nás děsivě a tajemně na rozdíl od louky plné květin, kdy máme z knihy pozitivní pocity. Viewegh v těchto dílech nevyužívá tolik fantazie jako Urban, který si s prostředím opravdu pohrává a vzbuzuje ve čtenáři velkou obrazovou představivost za pomoci přesných popisů daného místa. Uvedeme si konkrétní příklady a všimneme si rozdílů mezi nimi. Výše jsme si zmínili rozdělení postav podle Daniely Hodrové na postavy-definice a postavy-hypotézy. S tím budeme pracovat i v této kapitole, jelikož postavy a prostředí spolu souvisí. Hodrová uvádí: „*Jestliže postavy-definice se obvykle pohybují v pevně vymezeném prostoru, jsou spjaty s „reálným“ nebo schematizovaným místem, postavy-hypotézy bývají s prostorem spjaty mnohem volněji.*“¹⁰⁰ Jak si ukážeme, definice celkem přesně odpovídá daným dílům. Budeme se také inspirovat terminologií Eduarda Krče a Heleny Zbudilové. Ti ve své knize *Úvod do teorie literatury* upozorňují na kontrastní prostor v literárním díle, který „*může spočívat v protikladu uzavřenosti a otevřenosti*“¹⁰¹ a dodávají, že „*u kontrastního prostoru je důležitý aspekt vztahovosti člověka a jeho nadřazenosti/podřizenosti vůči prostředí*“¹⁰², jak uvidíme například v díle *Hastrman* i *Sedmikostelí*, kde kontrasty budou hrát stěžejní roli ve výběru prostředí.

11.1 Prostředí v knize *Sedmikostelí*

„*Spojovat příběhy s prostorem města Prahy je jedna z tendencí české polistopadové prózy.*“¹⁰³ Urban se zaměřil především na Nové Město pražské. Jeho popisy jsou sice barvitě a dopodrobna promyšlené, ale jak uvádí Kratochvíl, snaží se spíše popsat atmosféru na daném místě, než prostředí přesně popsat.¹⁰⁴ Hned v úvodu knihy nám autor představuje pestrou a rozvinutou slovní zásobu, která je k takovýmto popisům nezbytná. „*Světla rychle ubývalo a za nehty zalézal mráz, ale komíny fabrik horce dýchaly a okna domů se rosila bílým světlem.*“

¹⁰⁰ HODROVÁ, Daniela. Postava-definice a postava hypotéza. In: *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001, s. 569. ISBN 80-7215-140-1.

¹⁰¹ KRČ, Eduard a Helena ZBUDILOVÁ. Prostor v literárním díle. In: *Úvod do teorie literatury: literární terminologie a analýza literárního díla*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 56. ISBN 978-80-244-2903-8.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ KRATOCHVÍL, Jiří. Nástin poetiky prostoru ulic v prózách Miloše Urbana. *Bohemica litteraria*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, roč. 14, č. 1, s. 41. ISSN 1213-2144.

¹⁰⁴ Tamtéž s. 44.

*Byly to výpary rozkladu, byl to pot smrtelný.*¹⁰⁵ V této ukázce si můžeme všimnout temnoty, děsu a možná i strachu, kterým nás chce autor vtáhnout do děje plného záhad a vražd.

Můžeme si povšimnout, že Švach se často jakoby „ztrácí“ v ulicích, které však dobře už mnoho let zná. Urban k tomu využívá atributy prázdna a ticha, které spojuje s různými uličkami, a tak mění město v labyrint. Tím vyvolává nejistotu nejen v postavách, ale i ve čtenáři. A opět zde vidíme spojitost s Kafkovým Josefem K., který se na ulici cítí také nejistě. Ztracenost se v knize objevuje stále a můžeme si zde povšimnout, dalo by si říci, ironii osudu, že když se Švach cítí nejistě, dostává se do zvláštních stavů a vrací se do minulosti. Také si často vybavuje jména historických domů, ulic a lidí a „*ačkoliv se jedná o drobné upomínky, Urban jimi zobrazuje topos ulice ve více časových rovinách, a to v té minulé (názvy míst) a v současné (Švachova chůze).*“¹⁰⁶ Zde právě můžeme vidět autorovo upozornění na rozdíly mezi středověkem a současností.

V tomto díle je místo velmi podstatné. Celá kniha je vlastně postavena na ulicích Nového Města pražského a autor ho využívá k vytvoření kontrastu dvou světů. Zobrazuje nám Prahu v dobách středověku a Prahu nyní. Autor si hraje se čtenářovou pozorností, stejně jako si pohrává Gmünd se Švachem. Urban zkouší, jak je čtenář pozorný, co například znamená Švachovo jméno v překladu (viz kapitola Jména v knize Sedmikostelí).¹⁰⁷ Prostřednictvím uliček, jimiž Švach bloudí, se spisovatel snaží udržet čtenáře v pozornosti, který se pak pokouší obrazně si představovat, jak ulice asi vypadají, ale stejně jako Švach se v nich začne ztrácet. Tento zmatek Urban využívá záměrně, aby byl příběh napínavější. V podstatě i tento prvek se dá zařadit do satirických rysů, protože čím více je člověk zmatený, tím více působí směšně až komicky.

Je důležité zmínit, že Praha není v tomto díle vnímána pouze jako místo, ale také jako jedna z hlavních „postav“, která je rozdvojená stejně jako hastrman v Urbanově *Hastrmanovi*. Dělí se na Prahu reálnou a zaniklou, objevující se pouze ve vidění Švacha.

Děj se odehrává nejen v pražských ulicích, ale i v kostelích. Kostel může být symbolem vyšší moci, víry a čistoty. V tomto díle je chápán jako něco posvátného, i když je příčinou vražd. To znamená, že Gmünd na úkor záchrany (obnovy) Sedmikostelí vraždí a tím

¹⁰⁵ URBAN, Miloš. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. s. 13. ISBN 978-80-257-1163-7.

¹⁰⁶ KRATOCHVÍL, Jiří. Nástin poetiky prostoru ulic v prózách Miloše Urbana. *Bohemica litteraria*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, roč. 14, č. 1, s. 44-45. ISSN 1213-2144.

¹⁰⁷ Tamtéž s. 46-47.

pádem znesvěcuje posvátnou půdu kostelů. Paradoxem je, že si tuto skutečnost neuvědomuje a svoje absurdní chování pokládá za správné. Můžeme zde pouze hádat, zdali i zde autor zkouší naši pozornost, jestli nám toto chování není povědomé. Když se podíváme například na problém genocidy židů ve 30. a 40. letech 20. století, můžeme vidět, že Hitler byl stejně přesvědčený jako Gmünd, že dělá správnou věc a že je potřeba obětí k dosažení cíle. Takových příkladů najdeme v historii mnoho. I dnes lze vidět v politice, že někteří se nebojí jít „přes mrtvoly“, aby dosáhly toho, co chtějí. Je možné, že se nás na to Urban snaží upozornit prostřednictvím své knihy a v tom případě bychom i v této kapitole objevili politickou satiru. Je tu však i varianta, že autor pouze chce, aby si každý čtenář sám našel ve tmavých uličkách pražského města svoji interpretaci textu.

11.2 Prostředí v knize Hastrman

Stejně jako v *Sedmikostelí*, je i zde prostředí velmi podstatné a důležité. První část příběhu probíhá na vesnice Stará Ves, kde klíčovou roli hraje Černý mlýn a hora Vlhošť. Jak už je zmíněno výše, autor barvitými popisy obdivuje nepoškozenou přírodu, což neslouží pouze k představě, jak dané místo vypadá, ale opět spíše k nastínění atmosféry tohoto prostředí. „*Než jsem došel k vrbině, propojující kořeny vrostlými do hráze jednu vodní nádrž s druhou, snesla se bezmračná noc s hvězdami a příslibem měsíce. Vítr byl suchý a pohrával si s vrbovými proutky, jako by to byly záclony na oknech velkých altánů, stojících každý na jediné křivé noze...Bylo tu vlhčeji než venku a větší chlad. Z jedné zelené komnaty jsem přešel do druhé hledaje vhodný strom – takový, jehož kmen a větve v sobě drží nejvíce vody.*“¹⁰⁸ V této ukázce si můžeme všimnout, že ač by se mohlo zdát, že místo působí klidně (jasná noc s hvězdami s lehkým větrem), nenápadně na nás doléhá pocit chladu a temna. Urban používá tuto techniku v celé knize zejména proto, aby zvýšil napětí příběhu. Dalo by se to považovat za absurdní, že i přes popisy krásných míst, cítíme nejistotu a strach, ale o to zřejmě autorovi jde. V *Sedmikostelí* i v *Hastrmanovi* se snaží navodit pocit zmatenosti a tajemna.

V druhé části knihy se už příběh přímo neodehrává ve Staré Vsi, která je pod vodou, ale je stále podstatnou součástí příběhu, protože se hastrman snaží o její záchranu a o potrestání viníků, jež mohou za její zatopení. Stejně důležitá je tu i hora Vlhošť, kterou těžařské společnosti postupně ničí.

¹⁰⁸ URBAN, Miloš. *Hastrman: zelený román*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. s. 90. ISBN 978-80-257-1162-0.

Autor volí opět diferenci dvou „světů“. U *Sedmikostelí* to byl rozdíl mezi moderní a historickou Prahou. A zde je kontrast podobný. Současná doba je stavěna do špatného světla, protože zde žijí lidé, kteří ničí to, co po mnohá tisíciletí matka příroda vytvářela. To, že nám Urban ukazuje, jak lidé dřív žili v souladu s přírodou a jak žijí dnes, můžeme chápat tak, že se snaží poukázat na nutnou změnu v naší společnosti, na změnu vnímání světa (přírody) okolo nás. Zesměšňuje dnešní moderní dobu tím, že ji staví do protikladu s 19. stoletím a upozorňuje na ničivý dopad politických machinací za účelem získání peněz na úkor přírody. I v tomto případě opět můžeme zaznamenat politickou satiru.

Významnou roli hrají v *Hastrmanovi* rybníky, řeky, jednoduše řečeno – voda, která je symbolem celého díla. Hastrman by bez ní nemohl žít, je jeho domovem i jeho podstatnou součástí. Ale nejen on ji potřebuje. Autor upozorňuje na znečišťování vodních zdrojů a celkově lidské chování ve vztahu k nim. Můžeme to vidět zejména na této ukázce, kde hastrman říká: „*Všichni jste lidské bytosti, z vody se skládáte a bez vody se neobejdete ani den, a přece děláte všechno pro to, abyste o ni navždy přišli.*“¹⁰⁹ Z výroku slyšíme výsměch, který je určen lidem, kteří i přes to, že vodu potřebují k přežití, chovají se bezohledně, jako by si to ani neuvědomovali. Autor upozorňuje na paradox lidského chování, které je v současném světě běžné. Místo toho, aby si lidé cenili, že mají co jíst, co pít, co dýchat, tak všechny tyto složky potřebné k životu ničí jen za účelem většího materiálního blahobytu. Především to jsou úředníci, politici, zkrátka ti, co mají moc něco ovlivnit. To, že se vlastně hastrman vysmívá jejich bezohlednosti a hlouposti, můžeme opět označit jako satirický prvek.

11.3 Prostředí v knize Paměti poslance parlamentu

Toto dílo se oproti předchozím v popisu prostředí liší. Urban se zde nezaměřuje na určitá místa tolik jako v *Sedmikostelí* či v *Hastrmanovi*. Děj se odehrává na půdě parlamentu, kde je cítit napětí mezi politickými stranami i jejich zástupci. Autor zde využívá satiru především tak, že ukazuje nevhodné chování politiků v parlamentu prostřednictvím vulgarit „*kdo Varana nenasere, toho Varan posere*“¹¹⁰. Sprosté výrazy by se ve vládě užívat neměli a politici by měli mluvit kultivovaně a slušně. Urban právě tím, že je politici používají, poukazuje na jejich nevychovanost a zesměšňuje tak celkový pohled na ně i na politické prostředí.

¹⁰⁹ URBAN, Miloš. *Hastrman: zelený román*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. s. 231. ISBN 978-80-257-1162-0.

¹¹⁰ URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002. s. 10. ISBN 80-720-3405-7.

Děj se dále odehrává i v bytě Eliany. V tomto prostředí hraje důležitou roli krb, který působí jako kulisa v každé situaci, kdy mladý politik Elianu navštíví. Jak už jsme se zmínili výše, symbol ohně provází celý příběh. Urban ho využívá k popisu atmosféry. Dělá to více nenápadně než například v *Hastrmanovi*, kde vše podrobně popisoval. Zde nepoužívá dlouhé popisy, pouze aplikuje symbol ohně, který atmosféru vyličí za něj. To znamená, že ve čtenáři vzbudí pocit tepla, světla i erotiky bez dlouhých popisů místa.

Když jede hlavní hrdina s Elianou do jejího rodného domu a zastavují se na piknik, nastane situace, kdy jsou oba svědky stavby dálničního mostu, který by ještě neměl být stavěn. „*Primitivové seděli na mýtině kolem deseti ohňů, v nichž hořely bud' větve pokácených a oklestěných dubů, anebo zničené pneumatiky nákladních aut ... Opodál trčely ze země dva obří mamutí kly, dva šikmé pilíře dálničního mostu, který se tu vzepne co nevidět ... Práce už byly v běhu, vládní souhlas někdo posichroval předem. Vzpomněl jsem si, co prohlásil premiér v rádiu: „Dálnice poslouží všem, nemá smysl to odkládat.““¹¹¹ V této ukázce vidíme, co mají *Paměti poslance parlamentu* podobného s *Hastrmanem* – zisk politiků bez ohledu na katastrofální dopad na přírodu. V *Hastrmanovi* to byly vraždy, co zesměšňovaly celou situaci ničení krajiny, avšak v *Pamětech poslance parlamentu* Urban využil následnou sexuální scénu ke ztrapnění celé situace. „*Jedna ruka – moje vlastní – mi rozepnula kalhoty, druhá vytáhla ze spodků penis a zasekla ho Elianě mezi nohy. Jako suk, napadlo mě, jako větev, kterou skrz tuhle ženskou vracím stromu.“*¹¹² Tato trapně zinscenovaná situace dodává vlastně smutnému faktu, kdy politici už ani nečekají na svolení, směšný nádech, který nás opět dovádí k politické satíře.*

Jak už bylo zmíněno výše, příběh je doprovázen ohnivými motivy. Autor nám postupně ukazuje čím dál více těchto symbolů, které vedou k radikálnímu konci. Je to vlastně podobné jako v *Sedmikostelí*, kde Švach pomalu skládá části hádanky a přichází na kloub vraždám. V *Pamětech poslance parlamentu* se hlavní hrdina setkává s ohněm především ve společnosti Eliany. Začíná to nenápadně u plynojemu, kam ji vzal na procházku, dále Molotovův koktejl, který si Eliana vždy dávala a který měl červenou barvu, a kromě toho, že byl štiplavý a nakyslý, byl i horký, stejně jako oheň. Další indicií, že oheň bude hrát v příběhu velkou roli, je už zmiňovaný krb, samozřejmě také červený mercedes, kterým Eliana jezdí, nebo například nenápadné klepadlo u domu Elianina otce ve tvaru zapálené louče. Všechny

¹¹¹ URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002. s. 114-117. ISBN 80-720-3405-7.

¹¹² Tamtéž s. 117.

tyto „maličkosti“ doplňují atmosféru daného prostředí. A to, že nakonec celý parlament Eliana zapálí, je jen gradací celého příběhu. „*Víte,*“ řekl jsem mu, „*proč palác shořel? Byl jenom dílem lidských rukou a nemohl do sebe pojmout toho, kterému patří všichni lidi, celá Země – celý nebe.*“¹¹³ Tato myšlenka, kterou pronese hlavní hrdina k hasiči, utvrzuje naši tezi, že i v tomto díle Urban kritizuje politiku i celou lidskou společnost jako takovou.

11.4 Prostrředí v knize Báječná léta s Klausem

Oproti dílům Miloše Urbana není Vieweghův výběr prostředí tolik promyšlený. Děj knihy *Báječná léta s Klausem* se odehrává v Praze, kam se Kvido po rozvodu přestěhuje. Tato změna je zároveň symbolem pro nový start, pro novou životní etapu. Když se člověk pokouší změnit svůj život, začít znovu, vybudovat si kariéru a podobně, přesouvá se často do velkých měst, kde je více možností, jak dosáhnout daného cíle. V knize vidíme, jak se Kvidovi záměr vylepšit svůj život vydaří, a i proto se na konci příběhu chce odstěhovat zpět do Sázavy, kde plánuje postavit dům. Srovnal si své životní priority, ví, co chce a potřebuje, a proto plánuje přestěhovat se z hektické Prahy a usadit se na venkově.

Děj však zároveň probíhá v Sázavě, kam jezdí Kvido navštěvovat svoji rodinu. Jelikož tam žijí jeho blízcí příbuzní, považuje to stále za svůj domov. Autor popisuje běžné rodinné situace, čímž čtenáře obklopuje atmosféra například nedělního oběda. Viewegh opět využívá toho, co čtenář vlastně zná, nepopisuje místa. Pouze za pomoci líčení rodinných trablí představuje prostředí, ve kterém se děj odehrává a které je nám všem povědomé.

Právě zde můžeme vidět rozdíly mezi Urbanem a Vieweghem. Urban preferuje spíše netypické příběhy, nadpřirozenost či zapojení čtenářovy fantazie. Oproti tomu Viewegh sází spíše na problémy obyčejných lidí, se kterými se čtenář ztotožní, a zde to jsou problémy spojené s politickým pozadím.

11.5 Prostrředí v knize Mafie v Praze

Jak už název knihy napovídá, město, které Viewegh pro svoji knihu opět zvolil, je Praha. My si však místa uvedeme podrobněji. Konspirační byt, kde je ukrýván Darek Balík, je spíše vězením, ve kterém tráví lobbista poslední dny svého života. Z textu cítíme znuďenost a marnost nad lidským přežíváním. „*Vstal, přešel do malé kuchyňky s výhledem na rezivějící vrata garáže a pohledem zkontroloval těch několik posledních věcí, které pro něho ještě byly*

¹¹³ URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002. s. 173. ISBN 80-720-3405-7.

v životě důležité: zatažené žaluzie, fotografie dcery a dřevěnou krabici s šesti lahvemi z *Castella di Verrazzana*.“¹¹⁴ Všimněme si, jak autor využívá nenápadných pomůcek, které čtenáři napomáhají vytvořit si určitý obraz o situaci. Malá kuchyňka upozorňuje na stísněnost, kterou Balík cítí v bytě hlídaném policisty. Rezivějící vrata nás zas upozorňují na nezastavitelný koloběh života. Zatažené žaluzie jsou znakem pro něco tajného, co má zůstat skryto. Fotografie dcery je vzpomínka na minulost, do které lidé s problémy často v myšlenkách utíkají. Ve vínu utápí hlavní protagonista svůj žal a pro čtenáře je to znamení, že to je poslední, co ho drží při životě.

Viewegh tak docela nelpí na výběru prostředí na rozdíl od Urbana, v jehož dílech je opravdu znát promyšlenost každého místa. Kromě bytu, kde zprvu bydlí Darek Balík, se v knize objevuje například i byt Marka Konwického, kde se schovává Diana se svým otcem. Byt je však popsán velmi stručně – téměř nevybavený podnájem, a tudíž je zřejmé, že toto místo příběh prakticky neovlivní. Takových míst je tu mnoho, například kancelář Morda v paláci Fénix, která pouze upozorňuje na zámožnost tohoto muže, nebo kancelář náměstka ministra obrany a spousta dalších míst, která se v každé linii příběhu mění a jediné, co je spojuje, je Praha. Jedinou výjimku zaznamenáme ke konci díla, kdy se Diana vydá s Markem do Toskánska na zámek Castello di Verrazzano, kde její otec skrývá tajné informace. Pozorný čtenář si povšimne, že stejný název byl napsán i na víně, které Darek Balík popíjel. Je možné, že se autor snaží vzbudit pocit, že Praha je místo plné korupce, vražd a mafiánů a ukazuje ji v protikladu s toskánským zámkem, kde vládne pohoda a klid, dokud se i tam nedostanou špinavé praktiky Ludřka, který Dianu a Marka sledoval.

Pokud i zde hledáme prvky satiry zakomponované do výběru prostředí, nacházíme ji například v této ukázce: „*Všechna ta vyšetření trvala déle, než Ras čekal. Nevydržel to a šel se projít do malého parčíku kolem oční kliniky. Parky zbožňoval. Vůbec nejvíc miloval les. Byl by rád, kdyby to zítra mohl udělat v lese. Jenomže v hájovně Balíka nejspíš neschovali, posteskl si.*“¹¹⁵ Viewegh zesměšňuje drsného zabijáka Rasa tím, že ukazuje jeho zženštlou zálibu v lesích, čímž poukazuje na paradox, že i muž, jehož povoláním je vraždit, může mít rád přírodu. Tím pádem už nevidíme jeho nebezpečnost, ale vnímáme i jeho lidštější stránku, a tudíž už pro nás není tak děsivý, jak by asi jako nájemný vrah měl působit.

¹¹⁴ VIEWEGH, Michal. *Mafie v Praze*. Brno: Druhé město, 2011. s. 21. ISBN 978-80-7227-313-3.

¹¹⁵ Tamtéž 231.

11.6 Prostředí v knize Mráz přichází z Hradu

Podobnou volbu prostředí jako v *Mafii v Praze* vybral autor i u pokračování *Mráz přichází z Hradu*. Většina děje se opět odehrává v různých koutech Prahy, bez většího vlivu na příběh. Pochod homosexuálů a lesbiček Prague Pride má v knize důležitou funkci. Viewegh nejspíše záměrně vybírá téma homosexuality, aby ho mohl využít a zesměšnit tak prezidenta, který svoji sexuální orientaci popírá a vystupuje jako příznivec klasické rodiny – muž a žena, i když udržuje poměr s mladými muži, kterých se zbaví vždy, když ho omrzí nebo se pro něj stanou přítěží.

Vidíme satirické narážky na spolupráci Klause s Putinem a celkově na ruský vliv v České republice: „*Neobarokní Petschkův palác byl největší a nejkrásnější budovou, kterou Ruská federace v Praze vlastnila, avšak samozřejmě nikoli jedinou. Rusové v Bubenči zabrali již tolik pozemků a budov, že se této pražské čtvrti začalo říkat Malé Rusko ... při vzpomínce na videonahrávku schůzky Klause s Putinem jej napadlo, zda malé Rusko nebude za pár let přezdívka pro celé území České republiky.*“¹¹⁶ Viewegh poukazuje na ruský vliv v České republice trpkou a ironickou poznámkou o tom, že možná celé Česko bude za pár let ovládat hlavní následník Sovětského svazu. Popsal prostředí tak, aby naznačil, jak se ruská moc nebezpečně rozrůstá, a ironii využil k satirickému náhledu na celou situaci. Z ukázky můžeme vnímat negativní postoj k daným okolnostem a dokonce i bezmoc, se kterou se nejspíše nechce smířit jak Viewegh, tak i postava novináře Alexandra Lounského (Saša), jehož ústy promlouvá spisovatel.

¹¹⁶ VIEWEGH, Michal. *Mráz přichází z Hradu*. Brno: Druhé město, 2012. s. 145. ISBN 978-80-7227-324-9.

12 Čas

V této kapitole se budeme zabývat tím, jak autor v dílech nakládá s časem. To znamená, že si určíme, v jaké době se děj odehrává. Dále si přiblížíme, jakou časovou posloupnost spisovatel využívá, zda jde o čas chronologický, retrospektivní, objektivní, subjektivní, cyklický, sakrální či signifikantní, nebo zda je kombinuje.¹¹⁷ Pokusíme se zjistit, zda čas ovlivňuje sílu politické satiry v daném díle.

12.1 Čas v knize *Sedmikostelí*

Knih *Sedmikostelí* je časově velmi zajímavá. Specificky se liší od ostatních knih, kterými se zde zabýváme, hlavně interesantní schopností hlavního hrdiny vidět do minulosti. Děj se odehrává v současnosti, není přesně stanoven rok, avšak z náznaků (technika) lehce rozeznáme, že se jedná o 21. století. Autor používá chronologickou posloupnost s retrospektivními prvky, například když Švach popisuje zážitky ze studentských let, vrací se zpět do minulosti. Za retrospektivní by se daly považovat i Švachovy návraty v myslí do historických momentů. Není to sice typické, ale porušuje to chronologický tok děje, aby byl objasněn a doplněn smysl probíhajících událostí.¹¹⁸

Pokud se budeme rozhodovat, zda autor využívá čas objektivní či subjektivní, zvolíme oba, jelikož se v díle vyskytuje jak běžně plynoucí (reálný) čas, tak i ten subjektivní a to zejména v situacích, ve kterých se Švach vrací v myslí do minulosti. Tehdy se děj zpomaluje a události gradují ve chvíli, kdy Květoslav prožívá historické momenty. Tuto Švachovu schopnost využívá Gmünd a nutí ho, aby se znovu a znovu díval do minulosti. Autor používá subjektivní čas hlavně pro jeho dramatičnost, která umocní napětí celého příběhu.

Důležité je také zmínit autorův záměr – upozornit na rozdíly mezi současným světem a tím, co už uplynulo v minulosti. Je zřejmé, že rozdíly mezi těmito dvěma časovými rovinami hrají v díle podstatnou roli. Neustálé upozorňování na nynější zkažený svět bez víry a úcty k umění napoví, že autor bude zřejmě příznivcem časů minulých. Samozřejmě, že to může být pouze literární hra, ale jelikož se podobnými náměty zabývá i v dalších dílech, můžeme tvrdit, že nelze popřít určitý záměr sdělit čtenáři svůj pohled na svět. Zejména středověk a speciálně období vlády Karla IV. je v knize velebeno jako ideální doba v historii věků. Tento názor je pevně spjat s dobovou architekturou a celkově s uměním. Oproti tomu je

¹¹⁷ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Čas. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 63-65. ISBN 80-7182-124-1.

¹¹⁸ Tamtéž s. 63.

dnešní svět popisován jako chaotická doba bez řádu, kde je ničeno vše posvátné za účelem praktičnosti a funkčnosti.

Zesměšnění současnosti můžeme shledávat právě v kontrastu mezi dobou Karla IV. a současností. Doba gotických staveb vystupuje jako něco excelentního a výjimečného, kdežto etapy, které následovaly potom, jsou pouhou parodií na smysluplný svět.

12.2 Čas v knize *Hastrman*

Jak už bylo zmíněno výše, kniha *Hastrman* je rozdělena na dvě části. První část románu se odehrává ve 30. letech 19. století a druhá na konci 20. století. Obě tyto časové roviny spojuje hlavní postava – hastrman.

V první části autor využívá časovou posloupnost cyklickou, ale i sakrální. Poznáme to podle toho, že děj je propojený s křesťanskými i pohanskými svátky, že příběh plyne podobně jako roční období. Podstatné události se odehrávají v důležitých momentech roku, například První máj, Velikonoce a podobné dny. Umocňuje to totiž autorův záměr upozornit na styl života v 19. století a díky tomu pak můžeme vidět velké rozdíly mezi dobou současnou a minulou. Spisovatel pro tuto knihu vybral chronologickou časovou posloupnost. Oproti *Sedmikostelí*, kdy se hlavní hrdina vrací do minulosti, jde v této části děj plynule kupředu.

V druhé části románu Urban využívá pouze chronologickou posloupnost, bez cyklického nebo i sakrálního času. A to je přesně způsob, jakým se snaží autor upozornit na rozdílnost a směšnost dvou odlišných časových rovin. Tyto dvě doby staví do protikladu a tím se snaží poukázat na jejich rozdílnost. Podle popisu doby poznáme jeho kritický postoj k současnosti, kterou se snaží pomocí kontrastů zesměšnit. Využívá stejný postup jako u *Sedmikostelí*.

Iveta Mindeková uvádí, že: „*Kontrast idealizované minulosti a současného stavu moderní společnosti na prahu sebezničení je zejména v románech odehrávajících se v prostorách reálných sakrálních staveb posilován zobrazením historického duchovního prostoru jako dějiště bizarních vražd.*“¹¹⁹ Toto tvrzení platí v případě *Hastrmana* i v *Sedmikostelí*.

¹¹⁹ MINDEKOVÁ, Iveta. Miloš Urban: *Hastrman*. In: *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014, s. 395. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.

I v Hastrmanovi se můžeme setkat s časem objektivním. Čas subjektivní se téměř neobjevuje, namísto toho autor využívá rozvinutých popisů, které jsou sice subjektivní, avšak odehrávají se v objektivním čase.

12.3 Čas v knize Paměti poslance parlamentu

Oproti předchozím rozebíraným dílům není tato kniha, co se týče času, tolik komplikovaná. Děj se odehrává nejspíše někdy na přelomu 20. a 21. století. Usuzujeme tak podle předsedy vlády Bechera (Miloše Zemana), který byl v tomto období skutečně premiérem. Autor upozorňuje na problematiku v poslanecké sněmovně tak, že do dění zasadí hlavního hrdinu, který vše prožije na vlastní kůži. Je to působivější, než kdyby Urban příběh popisoval z pohledu nestranného diváka.

Autor využívá chronologickou posloupnost a čas objektivní. V *Sedmikostelí*, kde je využit i čas subjektivní, se hlavnímu hrdinovi v mysli promítají prožité děje, nad kterými se zamýšlí. To se však v *Pamětech poslance parlamentu* neobjevuje. Hlavní protagonista si sice občas něco pomyslí, ale za subjektivní čas to považovat nebudeme.

Oproti předchozím románům zde autor úplně nevyužívá čas k dotvoření satirického díla. Neporovnává současnost s minulostí, ale využívá jiné metody, jako je například již zmíněná hra se jmény. V tomto díle spoléhá spíše na viditelnější projevy satiry, než na první pohled skryté náznaky.

12.4 Čas v knize Báječná léta s Klausem

Michal Viewegh v této knize využívá podobně jako Urban čas k tomu, aby umocnil satirické rysy díla. Děj se odehrává v období, kdy byl Václav Klaus předsedou vlády České republiky – v letech 1992-1998. Toto období je hlavními postavami kritizováno a zesměšňováno. To, že se děj odehrává právě v době, kdy je předsedou Klaus, ještě zdůrazňuje a poukazuje na jeho chování, které v knize vtipně, ač rozhořčeně komentují hlavní postavy. Můžeme tedy tvrdit, že Viewegh vybral právě tento čas a tuto dobu k tomu, aby jeho román politicky zesměšnil období vlády Václava Klause.

Knihla obsahuje kapitoly, které se týkají různých členů Kvidovy rodiny. Nejde přímo o chronologickou posloupnost, vhodnější by bylo označení – rámcová. Je to spíše sled příběhů zakomponovaných do jednoho díla, kde se hlavní postava postupně vyvíjí. Jako celek tvoří

tyto příhody v určitých pasážích i jakousi rodinnou kroniku a Aniččiny zápisky jsou poté čistě deníkového charakteru.

Oproti Urbanovi, který čas v knize věnuje zejména hlavním hrdinům, Viewegh nechává více prostoru nejen hlavnímu protagonistovi, ale i dalším postavám jako je Kvidův bratr, dědeček nebo jeho matka.

12.5 Čas v knihách *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu*

Tyto dvě knihy jsou velmi podobné, co se týče využití času, a proto jsou zařazeny do společné podkapitoly. Obě mají stejnou časovou posloupnost, která je asi nejvíce podobná té rámcové, což znamená, že kniha obsahuje různé děje, které tvoří jeden celistvý příběh. V těchto dílech je podstatná i délka celého dění. V knize *Mafie v Praze* se celý příběh rozloží do čtyř dnů a v knize *Mráz přichází z Hradu* do tří dnů. Autor zde oproti předchozímu dílu konkrétně popisuje celý den a pohlíží postupně na všechny aktéry díla.

Mafie v Praze se odehrává ve 21. století, ale přesný datum není v knize uveden. Protože Viewegh spojuje dohromady různá jména i kauzy, nelze přesně uvést, o jaké období se jedná, ale domníváme se, že se příběh točí těsně okolo začátku nového tisíciletí. U románu *Mráz přichází z Hradu* můžeme alespoň odhadnout, v jakých letech by se děj mohl odehrávat, jelikož je zde prezidentem Václav Klaus, který byl hlavou státu od roku 2003 do roku 2013.

I v tomto díle je čas podstatnou složkou politicky laděné satiry. Bez okolností, které přispěly ke zformulování těchto příběhů, by žádná z těchto knih ani nemusela vzniknout. Jak jsme si už uváděli výše, Viewegh se snaží zavděčit každému čtenáři. Proto si uvedeme dvě možnosti, proč si vybral u všech tří knih podobný časový děj. Buď to byla vypočítavost a komerční záměr, jelikož spousta občanů České republiky se s jeho kritickými názory na politiku ztotožní, nebo se pokouší za pomoci literárního díla upozornit čtenáře na nekalosti v politické sféře. Ať už tak nebo tak, nedá se popřít, že se jedná o díla politicky satirická.

13 Vypravěč

V této části naší práce se budeme zabývat tím, jakého vypravěče si autor v příběhu volí. Zda-li využívá ich-formu nebo er-formu. Jestli je vypravěč vševědoucí, tedy extradiegetický, nebo je to postava v příběhu, která neví vše, tudíž intradiegetický. Dále si rozlišíme, zda je heterodiegetický – pouze vypráví a neúčinkuje v příběhu, nebo homodiegetický – účinkuje v nějaké podobě v příběhu.¹²⁰ Budeme rozlišovat mezi personálním a fiktivním vypravěčem a zjistíme, jestli Urban či Viewegh nevyužívají například i transcendentního či animálního vypravěče.¹²¹ Dále se také pokusíme uvést, proč zrovna takovéto vyprávěcí postupy autoři volí a zda mají určitý vliv na to, je-li a jak hodně je dílo satirické.

13.1 Vypravěč v knihách Miloše Urbana

Miloš Urban pro svoji knihu *Sedmikostelí* zvolil intradiegetického a zároveň homodiegetického vypravěče. Používá ich-formu a personálního vypravěče. Je jím Květoslav Švach, hlavní protagonista románu. Autor zvolil takového vypravěče, který nebude vědět o všem, co se v příběhu odehrává, ale je hlavní postavou, tudíž napětí, které zakouší, prožívá zároveň i čtenář. Tím, že Švach postupně odhaluje tajemství příběhu, je děj napínavější více, než kdybychom věděli od vševědoucího vypravěče o všech záhadách.

U knihy *Hastrman* postupuje Urban stejně jako u *Sedmikostelí*, avšak využívá zde speciální podobu vypravěče. Jelikož je hlavní postava hastrmanem, můžeme považovat vypravěče za transcendentního, tedy někoho, kdo se vymyká běžným lidským smyslům a představám.¹²² Když se zamyslíme, i Květoslav Švach by mohl být z části vypravěčem transcendentním. Je to sice lidská bytost na rozdíl od hastrmana, ale má určité nadpřirozené schopnosti. V obou románech využívá autor dlouhé popisy, právě k tomu, aby nastínil atmosféru určité situace. V tom se tato díla liší od další Urbanovy knihy *Paměti Poslance parlamentu*.

Takzvaný sexyromán je psán v ich-formě. Autor zvolil opět intradiegetického a homodiegetického vypravěče. Hlavní postava je zároveň personální vypravěč, stejně jako

¹²⁰ KUBÍČEK, Tomáš. Kdo vypráví vypravěče?. *Aluze: Revue pro literaturu, filozofii a jiné* [online]. 2007, č. 1 [cit. 2018-02-24]. ISSN 1803-3784. Dostupné z: http://aluze.cz/2007_01/05_Studie_-_predmluva_-_Kubicek.php

¹²¹ PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. Vypravěč. In: *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002, s. 373. ISBN 80-7182-124-1.

¹²² Tamtéž.

u děl předchozích, s výjimkou, že zde nevíme, jak se vlastně hlavní protagonista jmenuje, jak vypadá. Takže oproti předešlým je obklopen jakýmsi tajemstvím a čtenář si tak nedokáže postavu téměř představit. Je možné, že autor schválně neuvádí jeho jméno za účelem zvýšení dramatickosti. Když mu Kalina nabízí funkci tichého tajemníka, působí to dojmem, že autor chce vytvořit okolo této postavy i kolem vypravěče určité tajemno. Nezabývá se dlouhými popisy, ale pouze stručně a jasně popisuje děj příběhu.

13.2 Vypravěč v knihách Michala Viewegha

Michal Viewegh využívá vypravěče trochu jiným způsobem než Miloš Urban. V knize *Báječná léta s Klausem* se setkáváme s extradiegetickým a zároveň heterodiegetickým vypravěčem, který je fiktivní – není přítomný v příběhu. Autor využívá er-formu a popisuje osudy všech členů Kvidovy rodiny jakoby „shora“. Dílo je tedy pravým opakem děl Miloše Urbana. Výjimkou jsou zápisky z Aniččina deníku, kde je zobrazen typický deníkový popis událostí. Vypravěčem se tedy stává Anička, která je hlavní protagonistkou svého deníku. Tento Vieweghův román využívá zřejmě vypravěče, který bude moci nahlížet do mysli i jiným postavám než té hlavní, ale zároveň můžeme pozorovat jeho zaujatost proti Klausovi, jako kdyby se vypravěč ztotožňoval s názory Kvida. Když popisuje scény s dědečkem, pozorujeme ironické poznámky Kvida a Paca vůči dědečkovu obdivu ke Klausovi. Je znát, že se autor pokouší čtenáři podstrčit stejný názor, jaký má Kvido. Zde můžeme vidět záměr Viewegha, jak se snaží za pomoci vypravěče zapojit do díla satiru. To znamená, že způsob, jakým vypráví, je zaujatý i přesto, že je vypravěč fiktivní a ne personální. „*Klaus se v dědečkových očích stal jakýmsi českým Davidem Copperfieldem: všude kolem (řečeno dědečkovými slovy) byl jen samej šlendrián a bordel, ale Klaus z toho šlendriánu a bordelu dokázal dědečkovi vyčarovat skoro dvě stě tisíc. No není to lepší, než nechat zmizet lokomotivu?*“¹²³ Z ukázky vidíme, jakým ironickým způsobem je dědečkův názor popisován. A umocňuje to i řečnická otázka se sarkastickým podtónem. Zajímavá je i autostylizace, autor je zároveň i hlavní postavou – Kvidem. Poznáme to podle názvu Kvidovy knihy „*Psí roky*“, což je velmi podobné názvu *Báječná léta pod psa*, nebo podle této ukázky: „*Jak je možné, říkal si občas užasle, že se zakřiknutý mladíček z provinčního středočeského městečka bez příslušného kulturního zázemí, neschopný číst v žádném cizím jazyce a prakticky nevzdělaný, může stát takřka přes noc nejčtenějším českým spisovatelem?*“¹²⁴ Viewegh je bezesporu současným nejčtenějším českým spisovatelem, takže i v tomto shledáváme promítnutí

¹²³ VIEWEGH, Michal. *Báječná léta s Klausem*. Brno: Petrov, 2002. s. 78-79. ISBN 80-722-7123-7.

¹²⁴ VIEWEGH, Michal. *Báječná léta s Klausem*. Brno: Petrov, 2002. s. 41. ISBN 80-722-7123-7.

autorovy představy o sobě. Možné je, že i takto se Viewegh snaží Klause v tomto satirickém románu zesměšnit, protože když si uvědomíme, kolik čtenářů si knihu nejpopulárnějšího spisovatele současnosti přečte a dozví se, jaký názor má na Václava Klause, nechá se jeho názory ovlivnit. Erik Gilk uvádí: „*Vieweghův pohled je veden z ptačí perspektivy, což vypravěči, kterým je často jedna z postav (v tomto díle to tak není), umožňuje udržet si od ostatních značný odstup, ale zároveň je schopen vnímat je pouze v pokřiveném světle, zaměřit se pouze na jeden, třeba i nepodstatný rys jejich charakteru či vzhledu. Proto jsou Vieweghovým vypravěčem postavy lehce karikovány a zesměšňovány.*“¹²⁵

Oba thrillery Michala Viewegha *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu* jsou zcela totožné, co se týče využití vypravěče. Autor používá er-formu a vypravěč je extradiegetický, heterodiegetický a fiktivní stejně jako v románu *Báječná léta s Klausem*. Výjimkou jsou zápisky z Lennyho deníku v knize *Mráz přichází z Hradu* (opět sledujeme podobnost s dílem *Báječná léta s Klausem*), kde je využita ich-forma. Lenny, hlavní protagonista svého deníku, je zároveň i vypravěčem. Jelikož je to homosexuál a určitým způsobem svérázný člověk, tak právě jeho styl vyprávění dodává zápiskům satirický ráz. Například situace s perem, jež už byla citována.

Jak vidíme, oba autoři volí rozdílného vypravěče, možná i proto, že každé z těchto děl vnímáme jiným způsobem. Vieweghovy knihy jsou více oddechové, čtenář není tolik vtažen do děje, a tím i politickou satiru v knize vnímá humorněji a s nadsázkou. Urbanův způsob psaní a využití vypravěče, který je zároveň hlavní postavou v knize, je odlišný. Urban zapojuje více lidských smyslů, čtenář si díky popisům scén vše přesněji vybavuje a představuje, zároveň i politická satira zde působí na čtenáře urputněji a ukazuje, co vše se může stát, pokud se něco nezmění.

¹²⁵ GILK, Erik. Petr Šabach: Hovno hoří. In: *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008, s. 400. ISBN 978-80-200-1630-0.

14 Jazykové hledisko

Nyní se budeme zabývat využitím jazykových prostředků a celkově si upřesníme, jak Michal Viewegh a Miloš Urban s textem zacházejí. Srovnáme jejich postupy a uvedeme si, jaký vliv mají jazykové prostředky na satirická díla.

14.1 Jazykové hledisko v knize *Sedmikostelí*

Miloš Urban využívá v knize *Sedmikostelí* ne úplně moderní jazyk. Jelikož je hlavní hrdina tak trochu podivín, odpovídá tomu i jeho mluva. „*Prvorepublikový slovník je zpočátku lehce iritující a možná má zakrýt i autorovu stylistickou nejistotu, ale nakonec se k tématu hodí,*“¹²⁶ uvádí publicista Ivan Adamovič. Urban precizně pracuje s popisnými scénami. Jeho slovní zásoba a barvitě věty dodávají příběhu na tajemnosti a lidská mysl si umí danou situaci dobře představit. Například tato pasáž: „*Šplhal jsem pohledem po opěrných sloupech, přeskakoval zrakem z okna na okno, od tabulek vylívaných olovem k lomeným obloukům a zpátky. Zdivo pod presbyteriem bylo nahlodáno časem, žlutavá omítka přecházela do zelené a při zemi ji pokrýval mech, místy se rozmokváním vydouvala a vytvářela křehké kapsy obývané hmyzem,*“¹²⁷ vystihuje přesně autorův styl psaní. Takové pasáže obsahuje celé dílo. K vytvoření literárně kvalitního díla využívá personifikaci – „*vichr... tvořívá na křižovatce vír*“¹²⁸, metafory, přirovnání, nadsázku a další tropy. Co je ale podstatným jazykovým prostředkem v tomto díle, je ironie, kterou však autor dobře skryl třeba pod tragickým popisem životních pohrom hlavního protagonisty: „*Historie mých pohrom se začala psát v den, kdy jsem dostat své jméno – či už když jsem se narodil. Nebo ještě o devět měsíců dřív? A možná ji předurčilo už narození mého otce, muže s nehezským přízviskem, které jsem zdědil.*“¹²⁹ Na první dojem je text napsaný žalostně, avšak pro čtenáře je Švach spíše směšný, než politováníhodný. Takto autor pomocí jazyka zakomponoval do díla satiru. Je to nenápadné, avšak bystrý čtenář onu ironickou trpkost vnímá.

14.2 Jazykové hledisko v knize *Hastrman*

V *Hastrmanovi* využívá autor podobný postup při volbě jazyka jako v *Sedmikostelí*. Jeho barvitě popisy nejen krajiny, ale i celkově atmosféry působí na čtenáře, jako by autor

¹²⁶ ADAMOVIČ, Ivan. Urbanova hra s unaveným žánrem je velmi občerstvující. *Mladá fronta Dnes: Kultura*. 1999, roč. 10, č. 281, s. 18. ISSN 1210-1168.

¹²⁷ URBAN, Miloš. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. s. 16. ISBN 978-80-257-1163-7.

¹²⁸ Tamtéž s. 15.

¹²⁹ Tamtéž s. 23.

netvořil v 21. století, ale spíše v době, ve které se děj odehrává. Literární kritik Petr Matoušek dodává: „z autorů třicátníků u nás tady a teď snad nikdo neovládá jazyk a hlavně slovesa s tak sebejistým a odzbrojujícím jemnocitem“¹³⁰. Urban využívá spousty archaismů i historismů, například *sáh*, *landaur*, *kvadrátek* proto, aby se čtenář vžil do příběhu i pomocí těchto slov a měl dojem, že byl román napsán v té době, do které je kniha situovaná. Opět se liší první část od druhé, avšak ne tak rapidně. Jelikož je vypravěčem sám hastrman, který vystupuje v obou částech, jeho slovník se neliší natolik, abychom zaznamenali velkou změnu. V druhé části je znát, že autor se tolik nezaměřuje na popisy přírody, ale spíše na celkové dění a poskytnutí informací čtenáři. Aplikuje do své knihy podobné jazykové prostředky jako v *Sedmikostelí*. V tomto směru si jsou díla velmi podobná. Obsahují spoustu metafor, metonymii, přirovnání, ale i skrytou ironii, jež se skrývá ve smyslu slov. „*Namísto rakoviny vás zabiju já – a hned. Možná vám dám vybrat: buď provaz, nebo žíly, anebo vanu plnou vody. Musí to vypadat jako sebevražda.*“¹³¹ V této ukázce si můžeme povšimnout, jak je zde zesměšňován vlastně celý proces vraždy (smrti). Hastrman dává oběti na výběr z různých možností „sebevražď“, a tím se autor snaží docílit směšnosti. Toto je právě Urbanův způsob zapojování satiry do díla. Oproti Vieweghovi, který, jak si uvedeme později, zesměšňuje například politiky přímo, u Urbana musíme satiru hledat mezi řádky a postupně ji odhalovat.

14.3 Jazykové hledisko v knize Paměti poslance parlamentu

Toto dílo je i z hlediska jazykového zcela odlišné. Autor zapojil moderní slovník, ale nesetkáme se ani s typicky pestrými popisy prostředí. Zato se tu objevují výrazy, jež působí komicky. Jsou to například vulgarismy. Když jsou řečeny ústy poslanců, kteří by měli působit seriózně, vyznívají směšně. Například už zmiňované „*kdo Varana nenasere, toho Varan posere*“¹³² nebo „*Jeho pod'obaná čelist, vztekem zkrivená do grimasy paviána, němě vyplivla jediné slovo: „Kurvo!“*“. Každý takový politický proslov má na čtenáře negativní vliv v tom smyslu, že už nebere politika jako někoho úctyhodného, ale jako obyčejného sprostého člověka a o to právě v politické satire jde – zesměšnit tyto mocné co nejvíc. Autor používá jakousi parodii na politické konverzace. Stejný princip jazykových prostředků využívá i Michal Viewegh v knihách *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu*. Směšně jsou popisovány i erotické scény, při kterých je trapně nejen hlavní postavě, ale pravděpodobně i čtenáři. O to se zřejmě autor pokouší i v této pasáži: „*Jenže já nesnáším sauny. V páře nemůžu popadnout*

¹³⁰ MATOUŠEK, Petr. Utopie utopená v pomstě. *Host: Kritika*. 2001, roč. 17, č. 8, s. 10-11. ISSN 1211-9938.

¹³¹ URBAN, Miloš. *Hastrman: zelený román*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. s. 216. ISBN 978-80-257-1162-0.

¹³² URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002. s. 10. ISBN 80-720-3405-7.

*dech, a jak nevidím na krok, mám chuť vzít do zaječích. Rozeznával jsem její hlavu a ramena, ale ostatní halila mlha. A já ji vidět potřeboval, a jasně. Tahle busta v šeru byla sice hezká, ale nevzrušovala mě. Vůbec. Musel jsem ven. ... Vyskočil jsem ze sprchy a uklouzl na vlhké podlaze.*¹³³ Jazyk hlavního hrdiny je komický a i díky němu vnímáme mladíka jako nezkušeného outsidera, což ho jako politika dost zesměšňuje. Nepůsobí pak dojmem, jakým by chtěl být vnímán každý muž z parlamentu. Heslo: „*Myslíme jinak – prdelí!*“¹³⁴ svědčí o tom, že dílo je opravdu politickou satirou. Eliana přidala k volebnímu heslu, které bylo mimochodem v reálném světě využito stranou ODS, vulgarismus a tím vlastně zesměšňuje nejen celý výrok, ale i celou politickou stranu, jež toto volební heslo využívá. Všimněme si Urbanovy hry s jazykem. Stejně jako upravoval jména politiků, tak právě i pozměněním sloganu vytváří výsměch politické scéně.

14.4 Jazykové hledisko v knize *Báječná léta s Klausem*

Michal Viewegh postupuje z hlediska jazykového rozdílně než Miloš Urban v *Sedmikostelí*, v *Hastrmanovi*, ale z části analogicky jako v *Pamětech poslance parlamentu*. Autor využívá především spisovnou češtinu, a aby bylo dílo čtivé, i dialogy. Jedná se především o rozhovory členů rodiny, tudíž o běžnou mluvu. Nevyužívá dlouhých souvětí, ve kterých by se čtenář ztratil. Snaží se knihu napsat tak, aby bylo co nejjednodušší ji přečíst a zároveň pochopit i podstatu. Oproti Urbanovi se čtenář nemusí namáhat otázkou – co tím chtěl autor říci. Viewegh přehledně popisuje svoje (Kvidovy) názory, které chce jakoby podsunout čtenáři. Občas se objevují vulgarismy, především v konfrontacích Kvida a Paca s dědečkem nebo dědečka s televizorem. „*Vo co ti šlo, ty zrádče? Ty kravskej pasáku?*!“¹³⁵ Viewegh nejenom že skrze Kvida či Paca projevuje kritický názor na Klause, ale ukazuje i druhou stranu mince, dědečka, zapřisáhlého Klausova zastánce. Tím, že staví tyto postavy na dva různé názorové břehy, vzniká právě zesměšnění daných rozhovorů. Rozdílu ve slovní zásobě, v užití odlišných výrazů si všimneme v Aniččině deníku, kde Viewegh využívá mluvu nejprve malé dívky, která na svět pohlíží dětskýma očima, a i její vyprávění působí dětinsky. „*Babička nejdřív nechtěla ale já jsem řekla že už je mi sedm a babička mi to dovolila.*“¹³⁶ Všimněme si záměrně vynechané interpunkce a naivního pohledu na dospělost, že už jí je sedm. Později je již Anička v pubertě a její vyprávění dostává jiný, určitě neméně vtipný rozměr. Takto popisuje svému otci sexuální zážitky: „*Bylo to... bezpečný? zeptal se jenom.*

¹³³ URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002. s. 37. ISBN 80-720-3405-7.

¹³⁴ Tamtéž s. 167.

¹³⁵ VIEWEGH, Michal. *Báječná léta s Klausem*. Brno: Petrov, 2002. s. 143. ISBN 80-722-7123-7.

¹³⁶ Tamtéž s. 26.

„Moc ne,“ odpověděla jsem. „Několikrát už jsem měla pocit, že si vytrhnu ze zad páteř.“¹³⁷ Aniččino vyprávění je humorné. Viewegh se snaží právě pod zástěrkou humoru a vtipných příhod nastínit politické názory a vlastně je i tím zesměšnit.

14.5 Jazykové hledisko v knihách Mafie v Praze a Mráz přichází z Hradu

Budeme pojednávat o obou knihách zároveň, protože styl, jakým autor píše, je zcela totožný. Setkáváme se zde se spisovnou češtinou, kterou provází časté dialogy, jež obsahují vulgarismy a slangové výrazy různého typu podle toho, kdo je používá. Boxeři, mezi které se snaží dostat Marek Konwicky v knize *Mafie v Praze* autor využívá opravdu silná vulgární slova. Baví se stylem: „*Třináctý, ty kun*o! ... Tady poznáš středověk, pí*o!*“¹³⁸ Jejich brutalitu autor zdůrazňuje nejen drsným vzhledem, ale i slovníkem, který nám ukazuje jejich hrubost a zároveň i hloupost, která je tím pádem zesměšňuje. Rasovo vyjadřování je ovlivněno i jeho „povoláním“: „*„Tak jaká byla včera zmrzka?“ „Kurevsky drahá. Když jsme platili, měl jsem chuť jim to tam rozstřílet.“*“¹³⁹ Jeho chování bychom mohli označit jako „pracovní deformaci“, protože je zvyklý zabíjet klidně bezdůvodně a nebylo by pro něj divné zavraždit někoho kvůli drahé zmrzlině. Novináři využívají také svoji speciální mluvu, která je poznat především obsahem sdělení. „*Politický přesvědčení je jenom krycí legenda pro voliče, přinejmenším od dob opoziční smlouvy. V pondělí mobilizuješ celej národ proti levici, v úterý se s ní spojíš...A tak dále. Víru v pravicový nebo levicový ideály většina politiků předstírá. Prachy a moc – to je jediný, v co věřej doopravdy.*“¹⁴⁰ Není zde využit vyloženě novinářský slang, ale z obsahu vnímáme, že osoba, která toto říká, se v politických kruzích běžně pohybuje. Nepatří k nim. Ví, jak to chodí, ale nesouhlasí. Na první pohled se to může zdát jako pouhá kritika politiků, avšak vzápětí zjistíme, že je to vlastně pravda, je to především výsměch.

V knize *Mráz přichází z Hradu* objevujeme v deníkových zápiscích Lennyho výčty pocitů a myšlenek, které poukazují spíše na ženské pohlaví: „*Neozývá se. Sedá na mě úzkost. Ta beznadějná. Ta nejbeznadějnější. Brečím. Polykám pilulky. Za dvacet minut mi bude nádherně.*“¹⁴¹ Krátké věty ještě umocňují dojem z Lennyho pocitů. Viewegh se nesnaží nějakým způsobem zesměšnit homosexuály, spíše jde opět o útok na Klause. Upozorňuje na jeho chování k Lennymu i jak ho využívá. Jinak jsou zde stejné jazykové postupy jako ve

¹³⁷ Tamtéž s. 207.

¹³⁸ VIEWEGH, Michal. *Mafie v Praze*. Brno: Druhé město, 2011. s. 230. ISBN 978-80-7227-313-3.

¹³⁹ Tamtéž s. 257.

¹⁴⁰ Tamtéž s. 265.

¹⁴¹ VIEWEGH, Michal. *Mráz přichází z Hradu*. Brno: Druhé město, 2012. s. 295. ISBN 978-80-7227-324-9.

dříve zmiňovaných románech. Znamená to klasické Vieweghovo psaní, kdy čtenář hned pochopí, co chtěl autor říct. Nezařazuje do svých textů dlouhé popisné pasáže, jako to dělá Urban. Jasně, stručně, přehledně sdělí čtenáři všechny informace, aby to pro něj bylo čtivé, pochopitelné a aby i politická satira, která je zde obsažena, byla zřejmá na první pohled.

15 Možná poselství v dílech

Záměry obou autorů, proč napsali takové dílo a co nám tím chtěli sdělit, mohly být zcela rozdílné, ale také se mohly shodovat. Jelikož je toto téma v českém prostředí téměř neprozkoumané, budeme uvádět pouze varianty, které jsou nejpravděpodobnější.

U díla *Sedmikostelí* se nám jeví více variant možného autorova poselství. První může být výhrůžka – pokud takto budeme nadále zacházet s národním bohatstvím (historickým uměním) a nahrazovat ho pochybnými stavbami, může přijít trest. V příběhu byla trestem smrt s předcházejícím mučením. Urban volí tu nejhorší možnou cestu, kdy navíc všechny vraždy jsou chápány jako správné, jelikož mají vyšší smysl. Autor pravděpodobně volí tento způsob proto, aby čtenáře šokoval a ten si vzal z díla ponaučení. Další variantou může být pouhá literární hra, kde je záměrem vytvořit dílo, ve kterém se budeme snažit najít hlubší smysl, který však román možná ani nemá a pouze si se čtenářem pohrává. Třetí variantou může být nemilosrdná kritika „*husitství, baroka, funkcionalismu a spotřebního charakteru moderní civilizace*“¹⁴² a návrat do dob, kdy víra a určitá pravidla ještě něco znamenala.

U knihy *Hastrman* je tomu podobně jako u *Sedmikostelí*, avšak *Hastrman* je už více útočný – „*vyznívá jako jednoznačný pamflet proti parazitům kořistícím na úkor jiných členů společnosti a hlavně proti těm, kdož tyjí z drancování země a přírody.*“¹⁴³ Můžeme toto dílo chápat opět jako výhrůžku, jelikož opět se za špatné činy, tentokrát proti přírodě, trestá smrtí, nebo jako literární hru, anebo jako pouhé upozornění na dnešní dobu, kdy lidé ničí přírodní zdroje a neuvědomují si, jak vzácné by pro nás měly být.

V díle *Paměti poslance parlamentu* je už poselství, které nám chce autor pravděpodobně sdělit, jasnější. Jelikož v knize vystupují reálné postavy pouze se zaměněnými jmény, jedná se o účelovou kritiku politické scény, a tedy i osob v ní se pohybujících. Autor se snaží čtenáři ukázat a zároveň zesměšnit celý parlament. Jelikož využívá reálné postavy, usuzujeme, že se nejedná čistě jen o literární hru, ale právě především o kritiku politické situace na přelomu 21. století. Jak autor sám říká, nečeká, že by se touto knihou něco změnilo: „*Zatímco od Hastrmana jsem tehdy naivně čekal, že by mohl alespoň něco málo ve*

¹⁴² MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001, s. 185. ISBN 80-242-0735-4.

¹⁴³ Tamtéž.

*společnosti změnit, u PPP jsem věděl, že se nestane nic. Knížka se vydá, někdo si ji přečte, postupně se na ni zapomene.*¹⁴⁴

Báječná léta s Klausem jsou jakýmsi prostředníkem mezi autorem a Václavem Klausem. Viewegh především kritizuje vše, co Klaus dělá, co si myslí a co říká. Zřejmě se ani tak nesnaží docílit nějaké změny, spíše pouze upozorňuje na problematickou situaci v politice na přelomu 21. století. Negativní názor na Václava Klause je zřejmě jediným poselstvím, které v této knize objevujeme. U Viewegha je také možné, že mu v knize jde o pouhý komerční záměr. To znamená, že se snaží zalíbit čtenáři právě záporným přístupem ke Klausovi.

Knihy *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu* mají poukazovat na politické bahno, ve kterém se Česká republika ve 21. století údajně nachází. Autor se snaží čtenářům ukázat korupci na konkrétních reálných příkladech: „praní špinavých peněz“, spolupráce s ruskou mafií. Téma je velmi aktuální a touto knihou se Viewegh pravděpodobně snaží lidem otevřít oči a upozornit na dění kolem nás. Autor píše, že kniha je pouhou fikcí, ale je zřejmé, že některé kauzy mají reálný základ. Viewegh se pravděpodobně nesnaží vzbouřit lidi proti politikům, ale je tu i varianta, že mu jde o pouhý komerční záměr, protože Češi se v nadávkách na politiku opravdu vyžívají. Autor prostě jen píše o tom, co si zřejmě chce český čtenář přečíst.

¹⁴⁴ URBAN, Miloš. Jak jsem dal spálit parlament. *Host: Rubrika: uvízlé věty*. 2008, roč. 24, č. 7, s. 2. ISSN 1211-9938.

IV. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo analyzovat vybraná díla z různých hledisek, ukázat na příkladech, jak autoři aplikovali prvky politické satiry do svých textů, porovnat jejich postupy a uvést, v čem se liší, nebo naopak, v čem se shodují.

První kapitola byla zaměřená na různá politická témata, která si autoři zvolili. Zjistili jsme, že Michal Viewegh se zabývá především tématy kolem Václava Klause, nejprve v pozici předsedy vlády v *Báječných létech s Klausem* a poté coby prezident v knize *Mráz přichází z Hradu*. Miloš Urban zase kritizuje celkově současný svět, což sledujeme jak v díle *Hastrman*, tak i v *Sedmikostelí*. Urban se v obou románech vrací k minulosti, kterou vnímá jako něco lepšího. Považuje ji za ideální dobu, kdy lidé žili v souladu s přírodou, architektura byla kvalitní, víra pomáhala lidem a byrokracie a konzumní společnost neovládala svět. Společný námět nacházejí autoři v dílech *Mafie v Praze*, *Mráz přichází z Hradu* a *Paměti poslance parlament*, kde oba představují čtenáři nekalé praktiky politiků, korupci, podvody a v neposlední řadě pouze zájem o vlastní blaho a nikoli o prospěch celé země. Nakonec jsme došli k závěru, že všechny publikace mají jedno společné – upozorňují na problémy v současném světě. Pokud se budou prohlubovat, nebude už cesty zpět. Právě proto volí Urban radikální řešení formou brutálních vražd, aby šokoval, protože šok může být prvním krokem k prozření. Na druhé straně Viewegh se k podobným nekompromisním činům neuchyluje a řeší je pouze skrze humor a zesměšnění.

Od první kapitoly této práce se odvíjí i ta druhá, jelikož inspirace, kterou autoři čerpali, pochází především z tématu, kterým se kniha zabývá. Michal Viewegh čerpá hlavně ze skutečností, jež mají reálný základ. Náměty na své knihy *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu* získal z vyprávění novináře Jaroslava Kmenty a z jeho knih *Kmotr Mrázek*, *Krakatice*, *Válka kmotrů* a *Svědék na zabití*. U *Báječných let s Klausem* je stěžejní inspirací kniha *Narovinu* od Václava Klause. Pravděpodobně hrál určitou roli i první díl *Báječná léta pod psa*, který měl u čtenářů tak velký úspěch, že se autor zřejmě pokusil ve zdařilé práci pokračovat. V Urbanových *Pamětech poslance parlamentu* usuzujeme, že autorovi byla inspirací současná situace v parlamentu, podobně jako u Viewegha. *Hastrmana* můžeme považovat také za dílo stojící na skutečných událostech, a tedy i jimi inspirované. Devastace přírody za účelem zisku je stále aktuální a spisovatel si v této problematice našel námět pro své dílo. Příběh jako takový je sice fiktivní, avšak jeho podstata je založena na reálných problémech. Podobně je tomu u *Sedmikostelí*, kde Urban řeší současné problémy lidstva

tentokrát z hlediska (ne)smyslnosti pokroku. Inspirací mu byla Praha, jako hlavní představitelka historické architektury v kontrastu s architekturou současnou. Docházíme tedy k závěru, že oba spisovatelé staví svá díla na skutečné problematice dnešního světa a tím pádem i politická satira v dílech je aktuální.

V další kapitole jsme analyzovali dílo z hlediska výběru jmen postav. Urban v *Pamětech poslance parlamentu* volí především přezdívky, jež vybírá například podle chování. Jako naprosto dokonale rozluštitelné jméno bych uvedla oslovení Becher, jímž autor myslel Miloše Zemana, jehož oblíbeným nápojem je Becherovka. Dalším typem tvoření je například komolení jmen, aby vznikl směšný název – přejmenování lobbisty Šloufa na Šoufla. Viewegh si v knize *Mráz přichází z Hradu* nevymýšlí přezdívky, využívá skutečná jména zřejmě za účelem přímé útočné kritiky, nejde pouze o zesměšňování. V *Báječných létech s Klausem* Viewegh využívá nejen skutečné osobnosti – například Václava Klause, Janu Bobošíkovou či Antonína Zelenku, ale i smyšlené postavy, jež pomáhají dotvořit celý literární text. U *Hastrmana* a *Sedmikostelí* jsme objevili velkou promyšlenost vybraných jmen. Urban volil taková jména, jež něco symbolizují například Salmon – losos, Rozeta – růžička a Švach (schwach), což znamená slabý. Když jsme tedy srovnali postupy obou autorů, zjistili jsme, že Viewegh využívá jména tak, aby bylo zřejmé, komu jsou určena a jaký názor by měl čtenář na konkrétní osobu mít. Politická satira je tím pádem útočnější a konkrétnější. Urban podobný postup volí u *Paměti poslance parlamentu*, avšak u *Hastrmana* a *Sedmikostelí* se setkáváme se šiframi. Autor chce po čtenáři určitou znalost a snahu objevit skryté významy schované za jmény. I přesto, že využívá spíše zakódované texty oproti Vieweghovi, politickou satiru pomocí výběru jmen do díla dostává.

V kapitole Charakteristika postav jsme se dozvěděli, že autoři využívají kladné a záporné hrdiny především z důvodu jejich kontrastu. Ve všech šesti dílech jsou politici, úředníci, většina policistů zápornými postavami, kteří se starají jen o svůj blahobyt a celkově společnosti škodí. Kladnými postavami jsou potom obyčejní lidé, kteří se snaží napravit zlo, jež napáchali mocní. Docházíme tedy k závěru, že autoři dostávají do díla politickou satiru skrze povahy postav. Činí tak především tím, že politici, vysocí hodnostáři a úředníci jsou v roli záporných protagonistů, kteří jsou zesměšňováni, ztrapňováni a kritizováni. Zajímavé však je, jak si Miloš Urban pohrává s kladně zápornými postavami. Například hastrmana, jenž je všeobecně považován za zápornou postavu, znázorňuje takovým způsobem, že ho považujeme za kladného hrdinu. Přestože hastrman vraždí, je stále lepším „člověkem“ než ti, co ničí přírodu, která se nemůže bránit. Podobným případem je i Eliana, která zapálí

parlament. Dělá to za „vyšším“ účelem, a tudíž není vnímána jako záporná postava, ale je hrdinkou, která podle sebe bojuje proti neřešeným problémům. Došli jsme tedy k tomu, že autoři využívají především kontrast mezi zápornými a kladnými postavami, což speciálně aplikuje Urban, když postavy vyznívají kladně i přes jejich záporné chování. Dále z analýzy daných děl můžeme tvrdit, že Viewegh zvolil pro svá díla především postavy-definice, tedy takové postavy, jež mají jednotný charakter a jsou textem plně vysvětlitelné. Oproti tomu Urban volí spíše postavy-hypotézy, tedy postavy, které jsou vysvětlitelné pouze z části, tajemné a nejednoznačné. Vidíme to především u Švacha, hastrmana i u Eliany.

V další kapitole jsme zkoumali, zdali prostředí, kde se děj odehrává, může určitým způsobem ovlivnit, zda je dílo politicko-satirické, či nikoli. Došli jsme k závěru, že u knih *Sedmikostelí* a *Hastrman* hraje místo velkou roli, protože jde o srovnávání minulosti se současností, a tak porovnáním mezi staletími vyniknou kontrasty. Autoři tedy záměrně vybírají určitá místa, aby satiru zesílili. Oproti tomu *Mafie v Praze* a *Mráz přichází z Hradu* na místě nelpí. I když se odehrávají v našem hlavním městě, nejde tolik právě o Prahu jako takovou, ale spíše o to, že se zde soustřeďuje nejvíce vlivných a mocných lidí. V *Pamětech poslance parlamentu* autor zasazuje dílo na půdu parlamentu, proto ho nepochybně můžeme označit za politickou satiru. Urbanův záměr zesměšnit celkové politické prostředí je velmi zřejmý, zvláště když se politici sami v parlamentu zesměšňují. V *Báječných létech s Klausem* nehraje výběr prostředí takovou roli, nebo alespoň neovlivňuje politickou satiru. Tím se zásadně liší od ostatních publikací. Zjistili jsme tedy, že pro Urbana je typické vybírat takové prostředí, které bude mít vliv na množství a sílu politické satiry, avšak Viewegh zakládá satiru na jiných prvcích, například na zvolení trefných jmen. Místo pro něj není zjevně tak podstatné jako pro Urbana.

V kapitole Čas jsme posuzovali, jakým způsobem zachází autoři s časem. Zjistili jsme, že u *Sedmikostelí* a *Hastrmana* autor volí jeden specifický postup. Představuje čtenáři dva různé světy – současný a historický, ty pak srovnává a ukazuje, v čem je ten historický lepší. Na tomto můžeme vidět, že i volba času může být způsobem, jak do díla promítnout politickou satiru. Zbývá díla se odehrávají v současnosti. Protože řeší současnou politickou situaci, je zřejmé, že i zde je výběr času podstatný především proto, že je blízký čtenáři, který v dané době žije, tudíž může být kritika cílenější.

V kapitole Vypravěč jsme se zabývali vyprávěcími postupy autorů. Cílem bylo zjistit, jestli i vypravěč může ovlivnit satiru. U knih Miloše Urbana jsme si uvedli, že hlavní hrdina

je zároveň i vypravěčem, což nás vedlo k závěru, že vypravěč ovlivňuje celkově výskyt politické satiry, protože skrze všechny tři hlavní protagonisty románů (Švach, hastrman, mladý politik) jsou do díla vsouvány názory a činy, jež mají zesměšňovat politickou situaci či samotné politiky. Viewegh využívá fiktivního vypravěče, a ač je to pravý opak Urbanova způsobu, není o nic méně vhodný pro politickou satiru především z toho důvodu, že působí objektivně, i když objektivní rozhodně není. V největší míře to můžeme pozorovat v díle *Báječná léta s Klausem*, kde je zřetelná vypravěčova předpojatost vůči Václavu Klausovi. Docházíme tedy k závěru, že i využitím různých typů vypravěče, mohou autoři prohloubit politickou satiru.

V předposlední kapitole jsme si na příkladech ukázali, jak oběma autorům jazyk pomohl napsat politicko-satirický román. Urban u *Sedmikostelí* a *Hastrmana* využil dlouhé popisy, skryté dvojsmysly, ironii i historismy, aby byla satira v díle opravdu zřejmá. U knihy *Paměti poslance parlamentu* jsou to zase vulgarismy a popisy trapných sexuálních scén, jež zesměšňují daný politický problém. Podobně postupoval i Viewegh, když aplikoval vulgarismy, slang, či mluvu malých dětí, což dodalo dílům tu pravou směšnost, která by v politické satirě neměla chybět.

V poslední kapitole jsme se snažili zjistit, co nám autoři danými knihami chtěli sdělit. Tuto kapitolu jsem zařadila do své práce především proto, abychom si uvědomili, že není důležité pouze to, jak jsou díla psaná, ale také z jakého důvodu. V úvodu jsme si uvedli, že Jiří Zizler tvrdí, že spisovatel v současné době už není „svědomím národa“ a právě v poslední kapitole zjišťujeme, že Michal Viewegh a Miloš Urban mohou být výjimky, jelikož se snaží upozorňovat na současné problémy. Nečekají převratné změny, ale už jen to, že čtenáře upozorňují na aktuální problémy, je dobrým začátkem, abychom si uvědomili, že spisovatelé opět objevují svůj společenský význam.

Zjistili jsme tedy, že všechna hlediska, ze kterých jsme díla analyzovali, přispívají k tomu, aby bylo dílo více či méně politickou satirou. K tomu, aby autoři vytvořili satirické dílo, nejvíce využívali výběr jmen postav a názvů a zároveň i jazykové prostředky.

Česká literatura před rokem 1989 měla moc ovlivnit obrovskou masu lidí. Čtení knih byla rozšířená činnost a spisovatelé tak užívali tohoto prostředku k propagaci svých názorů a postojů, které byly mnohdy v rozporu s tehdejšími režimem, nebo ho dokonce nějakým způsobem napadaly. Cenzura se neustále rozšiřovala a přibývalo i zakázaných autorů. Každý, kdo šel proti, rychle skončil. Tehdejšími mocnářům nepřekážely samozřejmě jenom

protirežimní myšlenky. Protivily se jim i odlišné způsoby vyjadřování či zaměřování pozornosti jinými směry, než je budování socialismu. Bylo nemyslitelné, aby kdokoli pronášel, či skrze knihy rozšiřoval takové názory naplno.

Publikování politické satiry tedy bylo něco nemyslitelného, ale přesto se o to řada spisovatelů pokoušela. Mnohdy se jednalo pouze o sdělování pravdy bez příkras, neboť některé činy hodnostářů působili komicky samy o sobě, aniž se museli upravovat či přibarvovat. V určitém stádiu však už nezbývalo nic jiného, než si z nastalé situace „utahovat“, neboť se stále nic nedělo, a doufat, že se vše v dobré obrátí.

V dnešní době, kdy autorská tvorba není nijak korigována, či kontrolována, se setkáváme se dvěma odlišnými přístupy. Na jedné straně je Michal Viewegh a všichni autoři, kteří se nebojí věci pojmenovávat pravými jmény. Na straně druhé pak stojí Miloš Urban a jemu podobní se svými rozmanitými hrdiny a příběhy, často s pravdou skrytou mezi řádky svých textů. Oba dva způsoby dopadají na úrodnou půdu z hlediska toho, že je dokáží lidé více či méně rozklíčovat. Nejedná se však pouze o usvědčující výpovědi. Velkou roli zde hraje i fikce, a proto tato vyprávění nelze brát doslovně. Dalším důvodem je někdy neobjektivní pojetí rozebíraných problémů. Všichni spisovatelé mají své vlastní názory a ty se vždy promítají do jejich děl.

Politická satira nemá v české literatuře po roce 1989 tak četné zastoupení jako v době normalizace. Jako by fakt, že autoři mohou bez omezení psát, co chtějí, oslabilo jejich zájem o toto odvětví. Ani literární teoretikové se o tuto oblast příliš nezajímají, a proto o ní existuje tak málo sekundární literatury. Upozorňování na rozličné nedostatky vládnutí vyžaduje též značné znalosti v oboru a i to může být faktorem, který spisovatele odrazuje.

Hlavní funkce politické satiry zůstává nadále stejná jako v minulém režimu. Má především kritizovat politické uspořádání, jeho činy a upozorňovat širší veřejnost na všechny problémy ve větším měřítku a kontextu, než poskytuje zpravodajství. Dále též upozorňuje na všechna tato hlediska jiným způsobem, než který pokrývají investigativní novináři. Politická satira politické problémy nastiňuje skrze metafory a každodenní problémy „obyčejných“ lidí. Snaží se nám nastínit jednu z největších pravd a to, že i politici jsou normální chybující lidé. Jejich přešlapy však ovlivňují mnohem více lidí a někteří z nich nemají bohužel ani zájem prospívat celé společnosti, celé zemi. Tato díla podávají svědectví o špinavosti praktik, díky kterým si politici prosazují své názory a postoje. Čtenář by si ale v každém případě měl uvědomit, že nic není černobílé.

Seznam použitých zdrojů

Primární literatura (řazeno abecedně):

1. URBAN, Miloš. *Hastrman: zelený román*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-1162-0.
2. URBAN, Miloš. *Paměti poslance parlamentu: sexyromán*. Praha: Argo, 2002. ISBN 80-720-3405-7.
3. URBAN, Miloš. *Sedmikostelí: gotický román z Prahy*. Vyd. 4. Praha: Argo, 2014. ISBN 978-80-257-1163-7.
4. VIEWEGH, Michal. *Báječná léta s Klaussem*. Brno: Petrov, 2002. ISBN 80-7227-123-7.
5. VIEWEGH, Michal. *Mafie v Praze*. Brno: Druhé město, 2011. ISBN 978-80-7227-313-3.
6. VIEWEGH, Michal. *Mráz přichází z Hradu*. Brno: Druhé město, 2012. ISBN 978-80-7227-324-9.

Sekundární literatura (řazeno abecedně):

1. BLAHYNKA, Milan, ed. *Čeští spisovatelé 20. století: slovníková příručka*. Praha: Československý spisovatel, 1985.
2. FIALOVÁ, Alena, ed. *V souřadnicích mnohosti: česká literatura první dekády jednadvacátého století v souvislostech a interpretacích*. Praha: Academia, 2014. Literární řada. ISBN 978-80-200-2410-7.
3. FLETCHER, M. D. *Contemporary Political Satire: Narrative Strategies in the Post-Modern Context*. University Press of America, 1987. ISBN 0-8191-6319-8.
4. HODROVÁ, Daniela. *...na okraji chaosu...: poetika literárního díla 20. století*. Praha: Torst, 2001. ISBN 80-7215-140-1.
5. HRUŠKA, Petr, ed. *V souřadnicích volnosti: česká literatura devadesátých let dvacátého století v interpretacích*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1630-0.
6. JANOUŠEK, Pavel et al. *Dějiny české literatury IV 1945-1989*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1631-7.
7. KRČ, Eduard a Helena ZBUDILOVÁ. *Úvod do teorie literatury: literární terminologie a analýza literárního díla*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-2903-8.
8. LEHÁR, Jan et al. *Česká literatura od počátků k dnešku*. Praha: Lidové noviny, 1998. ISBN 80-7106-308-8.
9. MACHALA, Lubomír. *Literární bludiště: bilance polistopadové prózy*. Praha: Brána, 2001. ISBN 80-242-0735-4

10. MOCNÁ, Dagmar, Josef PETERKA a kolektiv. *Encyklopedie literárních žánrů*. Praha: Paseka, 2004. ISBN 80-7185-669-x.
11. MUKAŘOVSKÝ, Jan, ed. *Dějiny české literatury. IV, Literatura od konce 19. století do roku 1945*. Praha: Victoria Publishing, 1995. ISBN 80-85865-48-3.
12. PAVERA, Libor a František VŠETIČKA. *Lexikon literárních pojmů*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002. ISBN 80-7182-124-1.
13. ŠIDÁK, Pavel. *Úvod do studia genologie: teorie literárního žánru a žánrová krajina*. Praha: Akropolis, 2013. ISBN 978-80-7470-040-8.

Internetové zdroje (řazeno abecedně):

1. Děti Země [online]. [cit. 2018-01-23]. Dostupné z: <http://detizeme.cz/>
2. IDNES.CZ. Jana Bobošíková (53 let). In: *Wiki iDNES.cz* [online]. 2013 [cit. 2017-12-07]. Dostupné z: <https://wiki.idnes.cz/jana-bobosikova-0it-/politici.aspx?klic=455013>
3. KUBÍČEK, Tomáš. Kdo vypráví vypravěče?. *Aluze: Revue pro literaturu, filozofii a jiné* [online]. 2007, č. 1 [cit. 2018-02-24]. ISSN 1803-3784. Dostupné z: http://aluze.cz/2007_01/05_Studie_-_predmluva_-_Kubicek.php
4. MALÝ, Radek. Živel: Miloš Urban: Paměti poslance parlamentu – sexyromán. *Aluze.cz: Revue pro literaturu, filozofii a jiné* [online]. 2002, č. 1 [cit. 2017-12-06]. ISSN 1803-3784. Dostupné z: http://aluze.cz/2002_01/urban.php
5. NAGY, Ladislav. Urban, Miloš Sedmikostelí: Recenze. In: *ILiteratura.cz* [online]. 2003 [cit. 2017-12-11]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/10855/urban-milos-sedmikosteli>
6. VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Vláda České republiky: 1993-2017 ČR* [online]. [cit. 2018-03-03]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/>

Časopisecké a novinové zdroje (řazeno abecedně):

1. ADAMOVIČ, Ivan. Urbanova hra s unaveným žánrem je velmi občerstvující. *Mladá fronta Dnes: Kultura*. 1999, roč. 10, č. 281. ISSN 1210-1168.
2. HORÁČKOVÁ, Alice. Fabulátor Urban zápasí se vztekem. *Mladá fronta Dnes: Kultura*. 2001, roč. 12, č. 126. ISSN 1210-1168.
3. CHUCHMA, Josef. Rozhněvaný Urban popálil sám sebe: Po Vieweghovi další český spisovatel účtuje s českou politickou scénou. *Mladá fronta Dnes: Kultura*. 2002, roč. 13, č. 121. ISSN 1210-1168.
4. KRATOCHVÍL, Jiří. Nástin poetiky prostoru ulic v prózách Miloše Urbana. *Bohemica litteraria*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, roč. 14, č. 1. ISSN 1213-2144.

5. MATOUŠEK, Petr. Utopie utopená v pomstě. *Host: Kritika*. 2001, roč. 17, č. 8. ISSN 1211-9938.
6. PATOČKA, Jakub. Bubáci pro nevšední časy. *Literární noviny*. 2001, roč. 12, č. 44. ISSN 1210-0021.
7. URBAN, Miloš. Jak jsem dal spálit parlament. *Host: Rubrika: uvízlé věty*. 2008, roč. 24, č. 7. ISSN 1211-9938.

Summary

This bachelor thesis deals with political satire in the books of Michal Viewegh and Miloš Urban. The thesis analyses these works from various points of view, compares the ways by which the authors put political satire into their works, and says where they differ and coincide. A comparative method is used.

The first chapter (in the analytical part) specialises in various political issues that the authors discuss. All publications highlight problems of the current world. The next chapter shows by what the authors were inspired to write these works. We come to the fact that both the writers base their works on the real issues of the today's world, and thus the political satire in their works is topical.

In the following chapter, we analyse their works from the point of selecting the names of the characters. In his works, Viewegh uses such kind of names to make clear who they are and what view the reader should have on a particular person. Therefore, political satire is more aggressive and more specific. Urban chooses similar procedure in his book *Paměti poslance parlamentu*, but in *Hastrman* and *Sedmikostelí* we encounter codes. In the reader, the author supposes a certain amount of knowledge and effort to discover the concealed meanings hidden behind the names. Despite the fact that he uses more encoded texts than Viewegh, he gets political satire to his works by means of the choice of the characters' names.

In the chapter concerning the describing of characters, we found that the authors portray politicians, officials and other dignitaries like negative heroes, and in contrast, the positive characters are depicted like "ordinary" people who try to remedy evil. In addition, Miloš Urban applies characters that are regarded positive despite their cruel behaviour.

The following chapter deals with the setting of the books. For Urban, it is typical to choose such an environment that influences the amount and power of political satire in the work. However, Viewegh bases his satire on different elements, such as the choice of fitting names. The place is obviously not as important for him as for Urban.

Next chapter focuses on how authors deal with time. In the books *Sedmikostelí* and *Hastrman* Urban compares past and present and shows their mutual contrast, by which points out the negative aspects of the contemporary world. The other works take place nowadays, and since they also solve the current political situation, it is clear that even here the time is important.

The chapter relating to narrators shows the authors' narrative practices. In Miloš Urban's books narrators are at the same time the main characters, while Michal Viewegh uses fictional narrators. The penultimate chapter focuses on the use of language means in the mentioned works. In *Sedmikostelí* and *Hastrman*, Urban uses long descriptions, concealed double-mindedness, irony and historicisms to make the satire more obvious. In the work *Paměti poslance parlamentu*, there are vulgarisms and descriptions of embarrassing sexual scenes that mock the particular political issue. Viewegh uses similar strategy, applying vulgarisms, slang, or speech of small children, which adds the real ridiculousness that should not miss in political satire.

The last chapter deals with what the authors try to say to the reader. Michal Viewegh and Miloš Urban make efforts to pay attention to the current problems. Of course, they do not expect any revolutionary changes, but just the fact that they draw the readers' attention to current issues is a good start to realize that the writers are discovering their social significance again. All the aspects from which the books are analysed show that the works are more or less some political satire. To create these satirical works, the writers mostly use distinctive names of characters as well as specific linguistic means.